

ΑΙ ΑΡΧΑΙ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ ΙΣΤΟΡΙΚΩΣ ΘΕΩΡΟΥΜΕΝΑΙ

Ὁ ἀραβοϊσραηλινὸς πόλεμος τοῦ 1967, ὁ ὁποῖος ἀπεκλήθη «ὁ πόλεμος τῶν ἑξ ἡμερῶν» ἔνεκα τῶν θετικῶν καὶ θεαματικῶν ἀποτελεσμάτων ἐντὸς βραχυτάτου χρονικοῦ διαστήματος, συνεσοκίσθη ἐν τῇ θεωρήσει τοῦ τρόπου τῆς διεξαγωγῆς του ἀπὸ τὴν παρεμβολὴν εἰς τὰς κλασσικὰς μεθόδους νέων καὶ τεχνικῶν παραγόντων εἰς ποσὸν καὶ χρόνον ἐκδηλώσεως ἀσυνήθῃ ἢ μὴ ἐντοπισμένον μέχρι τοῦδε εἰς τὸν νοῦν τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὴν πράξιν.

Κυρίως ἐτέθη τὸ ἐρώτημα, ἂν ἡ ἐπιτυχία ὠφείλετο εἰς τὴν ἐπίθεσιν ἢ εἰς ταύτην μὲ προηγούμενον τὸν αἰφνιδιασμὸν ἢ εἰς τὸν αἰφνιδιασμὸν μὲ ἐπακόλουθον τὴν σφοδρὰν καὶ διεισδυτικὴν ἐπίθεσιν. Βιβλία ¹ καὶ ἄρθρα ² ἐπεζήτησαν ἐντὸς τῆς συμπλοκῆς ὄλων τῶν παραγόντων νὰ ἐρμηνεύσουν τὸ φαινόμενον τῆς ταχυτάτης συντριβῆς στρατεύματος, θεωρουμένου ἕως τότε καλῶς ἐξοπλισμένου καὶ ἐκγυμνασμένου καὶ ἀριθμητικῶς ὑπερέχοντος, τοῦ ὁποῖου αἱ ἀστοχίαι καθ' ἑαυτὰ δὲν ἀρκοῦν νὰ ἐξηγήσουν τὴν ἡττάν του τόσο συντόμως.

Τὸ ἐρώτημα ὡς ἀναζήτησις αἰτίων καὶ ὡς μέθοδος δὲν εἶναι ξένον πρὸς τὴν φιλολογίαν. Σχετίζεται στενῶς μὲ τὴν παρεμβολὴν τοῦ ἀνθρωπίνου παράγοντος κατὰ τὴν πραγματοποίησιν πολιτικῶν ἀποφάσεων ἀπὸ τὴν τεχνικὴν, τὴν εἰδικὴν ἄποψιν καὶ ἔχει τὴν ρίζαν του ἐμφανῶς μὲν καὶ χαρακτηριστικῶς εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Θουκυδίδου, στερεῶς δὲ εἰς τοὺς ἀπὸ τοὺς πρώτους π. Χ. αἰῶνας καὶ ἐντεῦθεν, ὅτε γίνεται συστηματικὴ θεώρησις καὶ μελέτη τῶν στρατιωτικῶν πραγμάτων ἐν ὄψει ποικίλων καὶ ἀνορθόδοξων μορφῶν πολέμου, εἰς τὴν βᾶσιν ὅμως πολέμων, οἱ ὁποῖοι ὡς ἀνθρώπιναι ἐνέργειαι ἐν συσχετισμῷ πρὸς τὰ ἐκαστοτε μέσα δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ στεροῦνται κοινῶν γνωρισμάτων καὶ ἐκδηλώσεων καὶ ἐπομένως κανόνων ἢ ἀρχῶν διὰ τὴν ἐπιτυχίαν.

Ὁ πόλεμος εἰς τὸν Θουκυδίδην, τὸν Ξενοφῶντα καὶ τὸν Δημοσθένη τίθεται σαφῶς ἐντὸς τῶν πλαισίων τῆς πολιτικῆς καὶ εἰς τὴν διεξαγωγὴν του καθορίζεται ἀπὸ τὴν τεχνικὴν ἀντίληψιν καὶ δρᾶσιν, ἐνῶ εἰς τοὺς μ. Χ. αἰῶνας τείνει νὰ ἀνεξαρτοποιηθῇ, διότι ἡ πολιτικὴ ἀπὸ ἐπιθετικῆς γίνεται ἀμυντικὴ καὶ οἱ πόλεμοι, ὅχι ὁ πόλεμος, ἐντοπίζονται εἰς τὰς περιοχὰς τῶν συνόρων.

1) Εἰς τὴν ἐλληνικὴν ἔχει μεταφρασθῆ ἀπὸ τὸν Ἄρ. Τζηρίταν τὸ βιβλίον τοῦ R. Churchill «ὁ πόλεμος τῶν ἑξ ἡμερῶν». Ἐκδοσις "Ἄτλαντος.

2) Τὸ περισσότερον ἐμπεριστατωμένον εἶναι τοῦ Συνίρχου τῶν Τ/Θ Χρ. Χριστοπούλου, τὸ ὁποῖον ἐδημοσιεύθη εἰς τὴν Γενικὴν Στρατιωτικὴν Ἐπιθεώρησιν. Φεβρουάριος 1968 σελ. 8 ἐξ.

Κατά τήν διεξαγωγήν τοῦ ἀραβοϊσραηλινού πολέμου τοῦ Ἰουνίου 1967 ἐκδηλοῦνται ταυτοχρόνως ἐκ μέρους τοῦ Ἰσραήλ δύο ἐνέργειαι μεγάλης σημασίας. Ἡ σφοδρά ἐπιθετικὴ κίνησις, ὁ σιδηροῦς γρόνθος³ καὶ ἡ αἰφνιδιαστικὴ συντριβὴ κατὰ τὸ μέγιστον μέρος ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τῆς ἀραβικῆς ἀεροπορίας, προωρισμένης κατὰ τὰς περιστάσεις νὰ διαλύσῃ ἢ νὰ ἀνακόψῃ τὴν ἐπιθετικὴν κίνησιν τοῦ ἀντιπάλου. Ποία ὅμως εἶναι ἡ σπουδαιότερα, ποία ἡ συνάρτησις ἐκατέρας πρὸς τὴν ἄλλην καὶ ποῖος ὁ βαθμὸς τῆς ἐξαρτήσεως τῆς μιᾶς ἀπὸ τῆς ἄλλης; Μὲ ἄλλας λέξεις ἡ νίκη ἀποτελεῖ συνάρτησιν ἐφαρμογῆς ἀμφοτέρων καὶ μέχρι ποίου σημείου, διότι ἀμφοτέραι θεωροῦνται ἀρχαὶ τοῦ πολέμου.

Ὁ στρατιωτικὸς συγγραφεὺς τοῦ βιβλίου «Περὶ παραδρομῆς πολέμου», τὸ ὁποῖον ἀπηρθύνετο πρὸς τὸν Νικηφόρον Φωκᾶν⁴, περιγράφει τοὺς παλαιότερον διεξαχθέντας πολέμους, ἀλλὰ καὶ σημειώνει ὅτι εἰς τὴν ἐποχὴν τῆς συγγραφῆς, περὶ τὸ 960, ἡ πείρα τοῦ συγγραφέως ἔχει ἐξαντληθῆ πλέον. Εἰς ποῖον σημεῖον ὅμως ἔλλειψεν ἡ πείρα; Εἶναι ἀπίθανον νὰ ἐννοῇ ὁ συγγραφεὺς τὴν ὀπλομαχητικὴν καὶ τὴν τακτικὴν καὶ ἐπομένως τὸ ἀσθενὲς αὐτὸ σημεῖον πρέπει νὰ ἀναφέρεται εἰς ἄλλην πλευρὰν τῆς διεξαγωγῆς τοῦ πολέμου.

Τοῦτο σημαίνει, ὅτι ἐκάστοτε ἀπαιτεῖται πρωτότυπος σύλληψις καὶ ἐπὶ μέρους δραστηριότης, προερχομένη ἐκ τῆς ἐκτιμήσεως τῶν καταστάσεων, αἱ ὁποῖαι προηγοῦνται κατὰ τι ἀπὸ τὰ τεχνικὰ δεδομένα.

Ταῦτα ἐκβιάζονται λογικῶς ἢ πραγματικῶς διὰ τῆς παρεμβολῆς τοῦ ἀνθρώπινου παράγοντος, ὁ ὁποῖος δὲν ἐπιδέχεται ρύθμισιν, ἀλλὰ μόνον ἀφ' ἑαυτοῦ προσαρμογὴν, χρονικῶς ἐξαρτωμένην ἀπὸ τὸ καινοφανὲς τῆς ἐνεργείας καὶ τὸ ἀπροσδόκητον ἐν γενικωτάτῃ ἐννοίᾳ. Πᾶσα ἐπαναλαμβανομένη ἐνέργεια ἀποτελεῖ ἀπλὴν ἐφαρμογὴν ἐμπειρίας, τῆς ὁποίας ἡ πρώτη ἐμφάνισις ἔχει ἤδη ἐξαντληθῆ, καὶ μόνον ἡ νέα μορφή ἐνεργείας ἐντὸς τοῦ πλαισίου τῶν χρησιμοποιουμένων ἢ δυναμένων νὰ χρησιμοποιηθοῦν μέσων ἀποτελεῖ θετικὴν συμβολὴν καὶ δημιουργεῖ τὴν ἀρχὴν τοῦ αἰφνιδιασμοῦ.

Οἱ Βυζαντινοὶ στρατιωτικοὶ καὶ ἱστορικοὶ συγγραφεῖς⁵ συνιστοῦν τὴν ἐφεύρεσιν ἐκάστοτε τεχνασμάτων καὶ νέων μεθόδων ἐνεργείας.

Παρὰ ταῦτα ἡ πολεμικὴ τέχνη ὑπάγεται εἰς λογικοὺς καὶ τεχνικοὺς περιορισμούς, οἱ ὁποῖοι ὠνομάσθησαν ἀρχαί⁶, χωρὶς ἐν τούτοις νὰ ἔχουν ὅλαι τὴν ἰδίαν ἀξίαν καὶ νὰ ἐμφανίζωνται ἰσοβάθμως εἰς ὅλας τὰς περιστάσεις.

Ἄς ἐξετάσωμεν κατὰ πρῶτον τὴν ἐννοίαν τῆς λέξεως ἀρχή. Φιλοσοφικῶς σημαίνει τὴν πρῶτην ἀρχήν, τὸν πρῶτον λόγον ἐνὸς ὄντος ἢ φαινομένου, μίαν ἀρχὴν ἀφ' ἑαυτῆς. Εἶναι ἀρχὴ a priori.

Ἐπειδὴ ὅμως εἰς τὴν καθημερινὴν ἔκφρασιν εἶναι δύσκολος ὁ ἐννοιολογικὸς διαχωρισμὸς τῶν λέξεων λόγος καὶ νόμος, ἡ λέξις ἀρχὴ χρησιμοποιεῖται ἐπὶ τῆς

3) Αὐτόθι, σελ. 27 ἐξ.

4) Ἰδε Λέων Διάκονος εἰς τὸ Corpus τῆς Bonn, 183—5.

5) Κεκαυμένου «Στρατηγικόν» 14.17. Λέοντος «Τακτικά» 1048 ἐξ. Ἄννα Κομνηνή, 408.

6) Foch. Αἱ ἀρχαὶ τοῦ πολέμου. Μετάφρασις Βελισσαρίου.

έννοιας τοῦ «λόγου» ὡς λογικῆς ἀφετηρίας ἐπὶ δεδομένων καὶ ὄχι φανταστικῶν πραγμάτων ἢ καταστάσεων, ἀδιαφόρως ἂν πρόκειται περὶ ἀρχῆς, θεμελιώδους προτάσεως ἢ νόμου ⁷.

Εἰς τὴν λογικὴν ἔχομεν τὰς ἀρχὰς τῆς νοήσεως, ἄνευ τῆς τηρήσεως τῶν ὁποίων εἶναι ἀδύνατος ἡ σύλληψις νοήματος ἢ ἡ πραγματοποίησις συνεννοήσεως ⁸. Ἄρχε κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον πρέπει νὰ ἐννοηθοῦν αἱ ἀρχαὶ τῆς πολεμικῆς τέχνης ; Πράγματι εἶναι τόσοσ μεγάλης σημασίας, ὥστε ἐπιζητοῦν νὰ φθάσουν τὰ ὅρια τοῦ ἀξιώματος. Ἐνῶ ὅμως τὸ ἀξίωμα ἔχει ἐσχάτην ἀποδεικτικὴν σημασίαν, ἐκεῖναι δὲ εἶναι αὐταπόδεκτοι. Ἀπλῶς εἶναι αὐτονόητοι, χωρὶς ὅλοι νὰ ἔχουν εἰς πᾶσαν περίπτωσιν τὴν αὐτὴν σημασίαν. Πρόκειται περὶ ὄρων ἐπιτυχίας εὐρέος κύρους ὑπὸ οἰασδῆποτε τεχνικὰς καὶ τακτικὰς συνθήκας εἰς τὰς πολεμικὰς ἐπιχειρήσεις, χωρὶς νὰ ἔχουν τὴν ἀκαμψίαν τῶν ἀξιωμάτων ὡς ἐκ τῆς παρεμβολῆς τοῦ παράγοντος τῆς ἄλλης πλευρᾶς ἀφ' ἑνός, ἐνεργούσης ἀνεξαρτήτως καὶ μὲ τὴν ἰδικὴν τῆς λογικῆς, καὶ τοῦ δυνατοῦ τοῦ περιορισμοῦ κατ' ἀνάγκην μιᾶς ἀρχῆς πρὸς ὄφελος ἄλλης ἀφ' ἑτέρου. Εἶναι δυνατόν νὰ προβάλλεται μία ἀρχὴ καὶ αἱ ἄλλαι νὰ ἀποσιωπῶνται, ὅπως ἡ παραμέλησις μιᾶς νὰ ἐξηγήσῃ τὴν ἥτταν ⁹.

Ἄρχαι εἶναι ἀλήθειαι ἐπὶ τῶν ὁποίων στηρίζεται μία ἐπιστήμη ἢ τέχνη, ἐφ' ὅσον ἡ ἴδια δὲν εἶναι ἀνεξάρτητος καὶ βασικὴ. Ἡ πολεμικὴ τέχνη προϋποθέτει γνώσεις, τὰς ὁποίας παραλαμβάνει ἀπὸ διαφόρους κλάδους τοῦ ἐπιστητοῦ. Ταύτας διαμορφώνει εἰς σύστημα, δοκιμάζει καὶ ἀποσαφηνίζει, μὲ σκοπὸν τὴν καλὴν διεξαγωγὴν τοῦ πολέμου. Μὲ τὰς γνώσεις αὐτὰς καὶ τὰ ἱστορικὰ φαινόμενα ζητεῖ νὰ φθάσῃ εἰς τὸ βαθύτερον νόημα τῆς διεξαγωγῆς τοῦ πολέμου, τὸ ὁποῖον ζητεῖ νὰ περιγράψῃ καὶ νὰ συλλάβῃ εἰς τὴν πρᾶξιν. Ἀξιολογεῖ λοιπὸν τὰς ἐνεργείας καὶ δίδει κανόνας. Τοιοῦτοτρόπως διαμορφώνει τὰ θεμέλια μιᾶς ἰδιαιτέρας τεχνικῆς καὶ ἐνὸς ἰδιαιτέρου τρόπου σκέψεως.

Οἱ κανόνες αὐτοὶ δὲν εἶναι προσαρτήματα, ἀλλὰ βασικαὶ διὰ τὴν πολεμικὴν τέχνην προτάσεις, αἱ ὁποῖαι ἔδωσαν ἀποτελέσματα εἰς τὰς διαφόρους ἐποχὰς, δὲν διεσεισθησαν ἀπὸ τὴν κριτικὴν καὶ ἐπομένως ἔχουν ἀναμφισβήτητον κύρος. Ἀπὸ τὴν ἀποψιν αὐτὴν μόνον ὡς πρὸς τὸ περιεχόμενον καὶ τὴν χρησιμοποίησιν τῶν δύνανται νὰ ἀναπτυχθοῦν περαιτέρω. Διὰ τοῦτο θὰ ἦτο ὀρθότερον νὰ ἐλέγοντο κανόνες.

Αἱ ἀρχαὶ τῆς πολεμικῆς τέχνης ἀποτελοῦν ἀληθείας, αἱ ὁποῖαι ἐξήχθησαν ἐκ τῆς παρατηρήσεως καὶ τῆς πείρας καὶ διὰ τῆς λογικῆς ἐπεξεργασίας διευκρίνωθησαν. Ἐπομένως ὁ πολεμικῶς ἐνεργῶν πρέπει νὰ ἔχῃ ταύτας ὑπ' ὄψιν του ἢ

7) Fischer Lexikon. Philosophie. 1961. Σελ. 230 ἐξ.

8) M. Cohen. Einleit. Betrachtungen zur logic, 1948.

9) Ὁ Συν]ρχης Τ/Θ Χρ. Χριστόπουλος, ἔμφορτος ἀπὸ γνώσεις καὶ πείραν, σημειώνει παιγνιωδῶς πως ἐτεὶ ὁ «ἡττημένος» ἔχει ὅλα τὰ σφάλματα.

νά σκέπτεται συμφώνως πρὸς τὸ περιεχόμενον των ¹⁰, ἐὰν θέλῃ νὰ ἐνεργῇ ὀρθῶς ὁ ἴδιος καὶ νὰ ἀντιλαμβάνεται τὰ σφάλματα τοῦ ἄλλου ¹¹.

Ἡ ἀριθμητικὴ ὑπεροχὴ προσφέρει εἰς τὸν πόλεμον πλεονέκτημα, τὸ ὁποῖον δὲν δύναται νὰ ἀμφισβητηθῇ. Ἀλλὰ πολυαριθμότερα στρατεύματα ἐνικήθησαν πολλάκις. Ἡ το λοιπὸν ἀναγκαία μία διὰ τοῦ πνεύματος μελέτη τῶν αἰτίων καὶ τῶν ἀποτελεσμάτων, ὥστε νὰ γίνῃ φανερόν, ὅτι αὐτὴ ἡ ὑπεροχὴ τότε μόνον ἀποτελεῖ πραγματικὸν πλεονέκτημα, ὅταν ἐπιτευχθῇ νὰ ἀποκτήσῃ κῦρος εἰς τὸν ἀποφασιστικὸν τόπον καὶ χρόνον. Ὄταν παρετηρήθῃ τοῦτο, ἀπετελέσθη τὸ σύνολον μιᾶς πολεμικῆς τέχνης, ἡ ὁποία ἐβάδισεν ἀπὸ τὴν ἀπόλυτον κυριαρχίαν τῆς ὑλικῆς δυνάμεως εἰς τὴν πνευματικὴν διεξαγωγὴν τοῦ πολέμου. Ἡ κατὰ τὰς παρατηρήσεις ὀρθὴ πραγματοποίησις τῆς ἐνεργείας ἔδωσε τὸ κριτήριον τῆς ἡγεσίας. Ἀπὸ αὐτὸ διαμορφώθεις ὁ πόλεμος ἐξειλίχθη εἰς ἐκστρατείαν καὶ συνεκεντρώθη εἰς τὴν μάχην ὡς σωτηρίαν ἐνεργεῖαν. Ἡ γραμμὴ μάχης τῶν πρωτογόνων πολέμων παύει πλέον νὰ ἔχῃ τὴν μορφήν τοῦ μεμονωμένου ἀγῶνος καὶ γίνεται συγκεντρωτικὸς πόλεμος, τμημα σκοπίμου ἐνεργείας εἰς δυναμικὴν κίνησιν, μία ἀναφορὰ εἰς τὸ ὅλον, τὸ ὁποῖον πλέον γίνεται διαφανές. Ἡ φάλαγγξ τότε, ὡς γραμμὴ μάχης εἰς τὴν καταστροφικὴν τῆς τάξιν, ἔχει ἀνάγκην προστασίας τῶν πλευρῶν τῆς, ἐνῶ παραλλήλως ἐπιδιώκει νὰ ἀπειλήσῃ τὰ πλευρὰ τοῦ ἀντιπάλου. Ἐμφανίζονται λοιπὸν καὶ χρησιμοποιοῦνται καὶ ἄλλα μέσα εἴτε πρὸς προστασίαν εἴτε πρὸς εὐκολίαν ἐνεργείας αὐτῆς εἰς τὴν προσπάθειαν τῆς διασπάσεως τῆς ἐχθρικῆς γραμμῆς ¹².

Ἐπῆρξεν ἐποχὴ, καθ' ἣν αἱ ἀρχαὶ αὐταὶ δὲν εἶχον διατυπωθῇ, ἀλλ' οὔτε καὶ συνειδητοποιηθῇ· καὶ ὅμως ἀρχηγοὶ στρατευμάτων φέροντες ἐν ἑαυτοῖς τὸ δαιμόνιον τοῦ ἡγήτορος ἐκέρδισαν μεγάλους πολέμους καὶ κατέπληξαν τὸν κόσμον μὲ τὴν χρησιμοποίησιν τῶν μήπω μέχρι τότε ἐπεξεργασθεισῶν αὐτῶν ἀρχῶν. Πᾶσα ἐκ τοῦ ἀποτελέσματος κρινομένη ἐπιχειρήσις φαίνεται ὅτι ὀφείλεται εἰς ἓν κυρίως σημεῖον, ἀσκήσαν ἀποφασιστικὴν ῥοπὴν, ἐνῶ τὰ ἄλλα σημεῖα πίπτουν συνήθως εἰς τὴν σκιάν, ἂν δὲν ἀποσιωπῶνται, χωρὶς ἐν τούτοις νὰ δυνάμεθα νὰ ἰσχυρισθῶμεν ὅτι εἰς τὴν πρᾶξιν ἡ συμμετοχὴ καὶ τῶν ἄλλων στοιχείων ὑπῆρξε περιορισμένη διὰ τὴν ἐπιτυχίαν ¹³.

Φιλοσοφικῶς καὶ ἱστορικῶς ὁ πόλεμος ἐξεταζόμενος εἶναι μέρος καὶ ὄργανον τῆς πολιτικῆς, ὁπότε πρόκειται περὶ διεξαγωγῆς τοῦ πολέμου, καὶ εἰς τὴν φύσιν του βιαία κίνησις ἐν χώρῳ πρὸς συντριβὴν τῶν μέσων, τῆς θελήσεως καὶ τῆς ἀντιστάσεως τοῦ ἀντιπάλου. Παρὰ ταῦτα ὁ διεξάγων πόλεμον ὑποτάσσεται

10) Ἐγχειρίδιον Ἐκστρατείας. Ἐπιχειρήσεις (Γ.Ε.Σ. 1962). Σελ. 66 ἐξ.

11) Ἐπιχειρήσεις (Γ.Ε.Σ.). Σελ. 25, Ἀνωτέρας Σχολῆς Πολέμου (Α.Σ.Π.) Ἐπιτομὴ διδασκομένης ὕλης. Βιβλίον 1ον 1956. Σελ. 368. Καὶ ὁ Θεοκ. (Α, 49, 4) διακρίνει τοὺς κενόνας λέγων «θυμῷ καὶ ῥώμῃ τὸ πλέον ἐναυμάχουον ἢ ἐπιστήμη».

12) H. Stegemann. Der Krieg 1939. I Σελ. 15. 17 ἐξ.

13) Ὁ Πλούταρχος (Ἄρταξέρξης, 8) κρίνων τὴν παρὰ τὰ Κούναξα μάχην θέτει εἰς δευτέραν μοῖραν τὴν ἀσφάλειαν ἕνεκα τῆς ἰδιαιτέρας φύσεως τοῦ ἀγῶνος εἰς τὴν καρδίαν τοῦ Περσικοῦ Κράτους καὶ προβάλλει τὴν ἀρχὴν τῆς ἐπιθέσεως μὲ ἐμφατικὸν σημεῖον τὸν ἐλιγμόν.

εἰς αὐτόν 14. Ἀφοῦ ὁ πόλεμος εἶναι ἡ σύρραξις ἀντιπάλων κρατῶν ἢ παρατάξεων καὶ σκοπὸς αὐτοῦ, Ultima Ratio, ἡ καταστροφή τῶν δυνάμεων τοῦ ἀντιπάλου καὶ ἡ ὑποταγὴ αὐτοῦ εἰς τὴν θέλησίν μας, μόνον δὲ διὰ τῆς ἐπιθετικῆς ἐνεργείας ἐπιτυγχάνονται ἀποφασιστικὰ ἀποτελέσματα 15, ἐξάγεται τὸ συμπέρασμα ὅτι ἡ πρώτη ἀρχὴ αὐτοῦ εἶναι ἡ ἐπίθεσις. Ὡς ἐκ τῶν ἀντικειμενικῶν συνθηκῶν ὅμως πρέπει νὰ διατηρηθοῦν μέχρι τῆς ἐπιθέσεως, κατ' αὐτὴν καὶ πέραν αὐτῆς ἀσφαλεῖς αἱ δυνάμεις, νὰ γίνῃ, ὅσον ἐπιβάλλεται, οἰκονομία τῶν δυνάμεων διὰ συγκέντρωσιν καὶ ἐλιγμόν, νὰ ὑπάρχῃ ἐνότης διοικήσεως καὶ νὰ χρησιμοποιοηθῇ πᾶσα ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ προσφερομένη κατὰ τὸν ἀγῶνα εὐκαιρία πρὸς κάμψιν τῆς θελήσεως τῆς ἀντιστάσεως αὐτοῦ. Ὡστε ἔχομεν ἀφ' ἐνὸς μίαν ἀρχὴν ἐνσωματωμένην εἰς τὸν σκοπὸν τοῦ πολέμου, ὅρον ἐπιτυχίας sine qua non, ἀρχὴν ἀδιάσπαστον καὶ ἀναφαίρετον ἀπὸ τὴν ὅλην ἔννοιαν τοῦ πολέμου, θεμελιῶδες γνῶρισμα τοῦ πολέμου, καὶ ἀφ' ἐτέρου τὰς ἐκ τῆς βασικῆς ἀρχῆς ταύτης ἀπορροεῦσας παραγώγους ἀρχάς, αἱ ὁποῖαι ἀξιολογοῦνται ἐκάστοτε ἀναλόγως πρὸς τὰς περιστάσεις καὶ τὸ ἀποτέλεσμα καὶ τὴν ἀντίδρασιν ἢ τὴν προετοιμασίαν τοῦ ἀντιπάλου.

Ἡ ἔννοια ἐπίθεσις εἶναι δυνατὸν νὰ ὀρισθῇ λογικῶς, δηλαδὴ διὰ τοῦ προσεχοῦς γένους καὶ τῆς εἰδοποιοῦ διαφορᾶς, ἐνῶ τῶν ἄλλων ἀρχῶν ἡ ἔννοια προσδιορίζεται ἀτελῶς ἢ ὡς προσεχὲς γένος θὰ ληφθῇ ἡ ἔννοια τῆς ἐπιθέσεως. Τοῦτο σημαίνει ὅτι ἡ ἐπίθεσις ὡς ἔννοια εἶναι πλατυτέρα ἢ ὅτι εἶναι δυνατὴ ἡ διὰ τελείας ἀναλύσεως τοῦ βάθους εὑρεσις τῶν οὐσιωδῶν γνωρισμάτων αὐτῆς. Ὁ πρὸ τοῦ Β' παγκοσμίου πολέμου ἰσχύων κανονισμὸς Ἀσκήσεων Πεζικοῦ 16 ἀπηρίθμει ἐξ ἀρχάς. Ἡ Μεγάλῃ Στρατιωτικῇ καὶ Ναυτικῇ Ἐγκυκλοπαίδεια 17 μνημονεύει τοῦλάχιστον ὀκτώ, μεταξὺ τῶν ὁποίων, προφανῶς κατὰ τὴν ἐπίσημον ἀποψιν, δὲν συγκαταλέγεται ἡ ἐπίθεσις, καὶ δύο ἐκ τούτων θεωρεῖ ὡς ἀπόρροιαν ἄλλης. Τὸ Ἐγχειρίδιον Ἐκστρατείας 18 ἀναφέρει ἐννέα. Ἄλλοι συμπτύσσουν τὰς ἀρχὰς αὐτὰς εἰς τρεῖς ὡς βασικὰς, μολοντί καὶ ἀναφέροντες πλείονας χαρακτηρίζουν καὶ τὰς ἄλλας βασικὰς 19. Ὡστε οὔτε οἱ συγγραφεῖς συμφωνοῦν μεταξὺ των οὔτε πρὸς τὰ ἐπίσημα κείμενα. Καὶ ὅμως θὰ ἔπρεπε νὰ συνεφώνουν μὲ κοινήν βάσιν διαιρέσεως.

Τί εἶναι λοιπὸν ὁ αἰφνιδιασμὸς ; Εἶναι ἀρχὴ καὶ τίνος εἶδους ; Θεμελιώ-

14) Stegemann. Der Krieg. I. Σελ. 3—9. Περὶ τοῦ πολέμου ὡς μέρος τῆς πολιτικῆς ὁμιλεῖ ὁ Θουκ. Β, 65.

15) Γ.Ε.Σ. Ἐπιχειρήσεις. Σελ. 25 ἐξ. ΑΣΠ. Σελ. 365 ἐξ.

16) Β' Τεῦχος, Ἐν Ἀθήναις 1928. Σελ. 1—11, ἐνθα τονίζεται ἡ μάχη, ταυτιζομένη πρὸς τὰς ἐπιθετικὰς καὶ ἀμυντικὰς ἐνεργείας, ἐκ τῶν ὁποίων ἐξάιρονται αἱ πρῶται, ὡς ἀποκλειστικῶς ἄγουσαι εἰς τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἀποσυνθέσεως τῶν ὕλικῶν δυνάμεων τοῦ ἀντιπάλου, ἐν συνεχείᾳ δέ, ἐνῶ θεωροῦνται αἱ μέθοδοι μάχης μεταβληταί, προβάλλονται αἱ ἀρχαί, ἤτοι «αἱ γενικαὶ ἰδέαι», τῶν ὁποίων τὴν σταθερὰν ἀξίαν ἀπέδειξεν ἡ πείρα διὰ μέσου τῶν αἰώνων εἴτε προκειμένου περὶ μεγάλων ἐπιχειρήσεων εἴτε περὶ μικρῶν μαχῶν»

17) Τόμος 5ος (Πολεμικὴ τέχνη) Σελ. 326 ἐξ.

18) Γ.Ε.Σ. Ἐπιχειρήσεις. Σελ. 25 ἐξ. ΑΣΠ. Σελ. 368 ἐξ.

19) Σ. Γεωργούλης. Νεώτερον Ἐγκυκλοπαιδικὸν Λεξικὸν (Ἡλιος). Τόμος 16ος, ἄρθρον Πόλεμος, Σελ. 167.

δης ἢ παράγωγος ; Καθ' ὅλας σχεδὸν τὰς φάσεις τοῦ ἀγῶνος γίνεται σύστασις δι' αἰφνιδιαστικὴν ἐνέργειαν, τῆς ὁποίας χαρακτηριστικὰ εἶναι ἡ ταχύτης, ἡ μυστικότητα, ἡ δραστηρία ἐνέργεια κλπ. Ὑφίσταται ὁμοῦ διαφορά μεταξύ αἰφνιδιαστικῆς ἐνεργείας καὶ αἰφνιδιασμοῦ ὡς ἀρχῆς, ὅλα μεταξύ ἐπιθέσεως ὡς ἀρχῆς καὶ ἐπιθετικῆς ἐνεργείας. Ἐπειτα ὁ αἰφνιδιασμὸς εἶναι συνδεδεμένος μετὰ τὴν ἐπίθεσιν, ὡς στοιχεῖον αὐτῆς καὶ ὡς εἶδος ἐπιθετικῆς ἐνεργείας, καὶ ἔχει ὡς ἀντίδοτον τὴν ἀρχὴν τῆς ἀσφαλείας. Τὸ ἐν εὐρίσκεται εἰς τὴν σφαῖραν τῆς ἐνεργείας, τὸ ἄλλο εἰς τὴν παθητικὴν ἀντιμετώπισιν. Τελευταῖον, ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὰς ἐμφανιζομένας εἰς τὸν ἐχθρὸν ἀδυναμίας, ἀπὸ ἐγκαίρους πληροφορίας καὶ ἀπὸ τὴν ἀξιοποίησιν αὐτῶν. Ὁ αἰφνιδιασμὸς ἔχει τὸ πλεονέκτημα νὰ ἐξουδετερώη πολὺ ἀνώτερα εἰς ἀριθμὸν καὶ ἰσχὴν στρατεύματα καὶ ἀπὸ τῆς ἀπόψεως αὐτῆς συνδέεται μετὰ τὴν ἀρχὴν τῆς οἰκονομίας τῶν δυνάμεων, ἐν μέρει δὲ καὶ τὴν ἀσφάλειαν, ἡ ὁποία εἶναι δυνατὸν νὰ παροραθῆῖ προσκαίρως ἕνεκα τῆς ταχύτητος τῆς ἐνεργείας ²⁰, δὲν ἀποκλείεται δὲ νὰ μὴ χρησιμοποιηθῆῖ εἰς τὴν σφαῖραν τῆς Μεγάλης στρατηγικῆς δι' εὐρυτέρους λόγους. Ἐνῶ μετὰ τὴν παραμέλησιν τῶν ἄλλων ἀρχῶν μαθηματικῶς ἐν στρατεύματι ὁδηγεῖται εἰς τὴν ἤτταν, ἐὰν ὁ ἀντίπαλος ἔχη κοινὴν εὐφύταν καὶ εἶναι κάπως εὐέλικτος, μετὰ τὸν αἰφνιδιασμόν, ὁ ὁποῖος δὲν εἶναι πάντοτε ἐπιτευκτός, τὰ ἀποτελέσματα εἶναι θεαματικά. Ἡ στιγμή τοῦ αἰφνιδιασμοῦ εἶναι ἡ πλέον ἐπικίνδυνος τῶν συμπτώσεων τοῦ πολέμου ²¹, ἡ δὲ πραγματοποιήσις τοῦ συνήθως ἀπαιτεῖ ἀρκετὴν εὐφύταν, ὅπως ἀκριβῶς ἀπαιτεῖ ἰκανότητα νὰ προφυλαχθῆῖ κανεὶς ἀπὸ αὐτόν ²². Ἀποτελεῖ σύστασιν ἐκμεταλλεύσεως πάσης εὐκαιρίας δημιουργούσης εὐνοϊκοὺς ὅρους διεξαγωγῆς ἐπιτυχῶν ἐπιχειρήσεων καὶ αὐτονόητον ὑποχρέωσιν ταχείας δράσεως ἐπὶ τοῦ ἀσθενοῦς σημείου τοῦ ἀντιπάλου ἐν χρόνῳ καὶ χώρῳ. Εἰς τὴν πραγματικότητα καὶ ἐν εὐρυτέρῳ ἔννοιᾳ ὁ αἰφνιδιασμὸς ἀπαντᾶται εἰς ὅλας τὰς ἀπαιτούσας κινήσιν πολεμικὰς ἐνεργείας καὶ ἔχει ἀποτέλεσμα ἐκεῖ, ὅπου ὁ ἀντίπαλος «δὲν διεῖδε γεγονότα καὶ συνεπῶς δὲν εἶναι ἔτοιμος πρὸς ἐπιτυχῆ δρᾶσιν» ²³. Λαμβάνει τὴν μορφήν τοῦ στρατηγικοῦ αἰφνιδιασμοῦ, τοῦ τεχνικοῦ, τοῦ τακτικοῦ, γενικῶς δὲ τῆς ἀπροσδοκῆτου ἐνεργείας διὰ τὸν ἀντίπαλον, ἡ ὁποία ἐξικνεῖται ἀπὸ τῆς κατὰ παράδοσιν ἢ σύστημα συμπεριφορᾶς καὶ τοῦ ἀπλοῦ ἀκόμη μαχητοῦ κατὰ τὴν μάχην μέχρι τῆς σκοπίμου καὶ λελογισμένης δράσεως τοῦ στρατηγοῦ.

Ὁ πόλεμος, λέγει ὁ Clausewitz, εἶναι ἡ περιοχὴ τοῦ τυχαίου καὶ ἡ ἀνασφάλεια εἶναι τὸ στοιχεῖον τῆς ζωῆς του. Εἶναι ἓνα παιχνίδι δυνατοτήτων, ἐπιτυχίας καὶ ἀποτυχίας, εἰς τὸ ὁποῖον χάνεται ἡ αὐστηρὰ λογικὴ ἀκολουθία. Διὰ τοῦτο οἱ παλαιοὶ βασιλεῖς θυσιάζουσαν εἰς τὸν θεὸν τοῦ πολέμου, χωρὶς νὰ εἶναι

20) Ἐπιχειρήσεις Σελ. 25.97. 133 Ἴδε καὶ Πλούταρχον, (Ἀρταξέρξης 8).

21) Stegemann, I. Σελ. 110. Ἴδε καὶ Alastair Buchan. Der Krieg in unserer Zeit. 1968.

22) F. E. Adcock. The greek and macedonian art of war. University of California Press. 1962. Σελ. 41 ἐξ.

23) Α.Σ.Π. Σελ. 368.

βέβαιοι, ἂν ἔχουν τὴν βοήθειάν του. Ἡγήτωρ εἶναι ὄχι ὁ προετοιμάζων στρατεύματα καὶ κινῶν αὐτὰ εἰς τὸ πεδῖον τῶν μαχῶν κατὰ τὰς περιστάσεις, ἀλλὰ ἐπίσης ὁ φέρων ἐν ἑαυτῷ τὸ δαιμόνιον τῆς διαμορφώσεως τοῦ πολέμου καὶ συγχρόνως ὁ ἀναμιγνύων πολιτικὴν καὶ πόλεμον ²⁴. Ἄλλὰ ὁ πόλεμος εἶναι συνδεδεμένος μὲ τὴν ζωὴν τῶν λαῶν καὶ τῶν κρατῶν καὶ φέρει τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ ἐπιπέδου τοῦ πολιτισμοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἐγεννήθη. Δὲν μένει ποτὲ ὀπίσω ἀπὸ τὴν ἐξέλιξιν τῆς ἐποχῆς του. Ὅπου παρατηρεῖται τοῦτο, σημαίνει ὅτι ὁ πολιτισμὸς ὑστέρησεν. Κατὰ κανόνα, παρὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν μέσων καὶ τῶν νεωτερισμῶν, τὰ ὁποῖα κατέστησαν πολὺπλοκον τὸν πόλεμον, διατηρεῖται ἡ παράδοσις, πέραν τῆς ἀπλῆς σκοπιμότητος τῶν δοκιμασθεισῶν καὶ κληρονομηθεισῶν μορφῶν, διότι οὐδὲν νέον ὄπλον καὶ οὐδεμίαν τέχνην ἀγῶνος εὐρίσκει εἰς τὴν διεξαγωγὴν τοῦ πολέμου ἀμέσως τὴν ἀντίστοιχον καὶ πλήρη χρησιμοποίησιν. Ὅλα μετροῦνται μὲ τὴν παράδοσιν καὶ περιορίζονται ἀπὸ αὐτὴν καὶ ἀναστέλλονται, μέχρις ὅτου μετὰ πολλὰ αἱματηρὰ παραδείγματα ὁ νεωτερισμὸς γίνῃ ἀπόκτημα καὶ ἰδιαίτερος νόμος ²⁵.

Εἰς τὴν οὐσίαν τοῦ ὁ πόλεμος εἶναι κινήσις ἐν χώρῳ. Χωρὶς αὐτὴν δὲν γίνεται ἀντιληπτός, διότι ἀποτελεῖ αὕτη θεμελιῶδες γνῶρισμά του. Ἡ κινήσις αὕτη ἔχει τὸ πρωτόγονον τῶν εἰς τὸ βάθος τῆς Ἱστορίας κοινωνιῶν καὶ ὁμοιάζει μὲ τὴν ἐναλλακτικὴν στάσιν τοῦ πρωτογόνου κατὰ τὴν πάλιν τοῦ πρὸς ἄλλον ἴσης ἢ μεγαλυτέρας δυνάμεως. Εἶναι αὕτη αὕτη ἢ ἐπίθεσις μὲ τὴν μορφήν τῆς ἐπιθετικῆς ἢ ἀμυντικῆς ἐνεργείας εἰς μίαν ἐναλλαγὴν ἀγῶνος ἐπικρατήσεως. Ἄλλὰ ὁ πόλεμος, μολοντί ὑποτάσσει τὸν ἄνθρωπον, ὑπέστη τὴν βαθεῖαν ἐπίδρασιν αὐτοῦ εἰς τὴν προσπάθειαν μελέτης, μετατροπῆς, κατευθύνσεως, τελειοποιήσεως καὶ πραγματοποιήσεως τοῦ σκοποῦ. Ἦδη ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῶν Ἀνατολικῶν λαῶν εἰσέρχεται εἰς τὸν πόλεμον ὁ παράγων τῆς ταχύτητος καὶ ἐπικρατεῖ. Διαρκῆς καὶ ἀνανεουμένη κινήσις παρουσιάζει τὸν πόλεμον ὡς δύναμιν μεταβαλλομένην, ἢ ὁποῖα στηρίζεται εἰς τὸ πνεῦμα καὶ τὴν ψυχικὴν ὁρμὴν. Χωρὶς αὐτὰ ὁ πόλεμος δὲν εἶναι ἀποδοτικός ²⁶.

Ἄς καταφύγωμεν τώρα εἰς τὴν ἱστορικὴν πραγματικότητα, ἢ ὁποῖα ἔχει τὴν δύναμιν νὰ καταστήσῃ συγκεκριμένα τὰ πράγματα καὶ νὰ τεκμηριώσῃ αὐτὰ.

Εἰς τὸν Μαραθῶνα ὁ Δαρεῖος ἐσκέφθη τὴν ἐκστρατεῖαν ὡς στρατηγικὸν ἐλιγμὸν καὶ ἐτέθη ἐπὶ τὸ ἔργον. Ὁ Μιλτιάδης συνέλαβε καὶ τὰ δύο καὶ τὰ ἀναπέδωσε εἰς τὸ πεδῖον τῆς μάχης. Ὁ Δαρεῖος ἐζήτησε τὸν αἰφνιδιασμὸν εἰς τὴν τόλμην τῆς συλλήψεως, ὁ Μιλτιάδης εἰς τὴν εὐφυᾶ παραδοχὴν προκυπτούσης ἐνεργείας. Διὰ πρώτην φοράν, παρὰ τὴν ἀπλότητα βασικῶν μορφῶν καὶ τὴν πα-

24) Τὴν πρότασιν αὐτὴν ἀναπτύσσει ἐπὶ συγκεκριμένου θέματος ἀπὸ τοῦ Β' μ.Χ. αἰῶνος ὁ Πλούταρχος (Ἀρταξέρξης 8). Ἴδε καὶ Δ. Π. Μαντζουράνη. Ἡ παρὰ τὰ Κούναξα μάχη ὡς στρατιωτικὴ καὶ πολεμικὴ ἐνέργεια. Θεσσαλονίκη 1967. Σελ. 35 ἐξ. Stegemman, Σελ. 90 ἐξ. καὶ 9.

25) Stegemaun, I. Σελ. 18 ἐξ.

26) Stegeman, I. Σελ. 53

ράλληλον ἀνάπτουζιν τῶν μετώπων, παρουσιάζονται ἐπίθεσις καὶ ἀμυνα τακτικῶς καὶ στρατηγικῶς συνδεδεμένα ἐἰς τὴν πολλαπλῆν, ταχέως ἐναλλασσομένην μορφήν ²⁷. Εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν ἡ παρεμβολὴ τοῦ πνεύματος καὶ ἐἰς τὴν πάλην του πρὸς τὸν ἀντίπαλον ἀπομακρύνει τὸν πόλεμον ἀπὸ τὸ πρωτόγονον στοιχεῖόν του.

Ὁ Πλούταρχος ²⁸ ἐἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ ὁποίου ἢ ἐἰς τὴν ἐποχὴν τῶν ὑστέρων πηγῶν του ἔχουν ἤδη μελετηθῆ τὰ στρατιωτικὰ καὶ μελετῶνται ἀκόμη ἀπὸ τὴν ἀνάγκην τῆς διεξαγωγῆς πολέμων κατὰ τῶν βαρβάρων, ἀναφέρει τὴν προσπάθειαν τοῦ Κρατεροῦ νὰ ἐπιτεθῆ αἰφνιδιαστικῶς κατὰ τοῦ Εὐμένους, ὁ ὁποῖος προσφάτως εἶχε κερδίσει νίκην κατὰ τοῦ Νεοπτολέμου καὶ ἐνομίζετο ὅτι ἡ δύναμις του θὰ εὐρίσκετο ἐν ἀταξίᾳ, καὶ λέγει : «Τὸ μὲν οὖν προαισθέσθαι (ὁ Εὐμένης) τὴν ἔφοδον αὐτοῦ (τοῦ Κρατεροῦ) καὶ προπαρασκευάσασθαι, νηφούσης τῆς ἡγεμονίας, οὐ μὴν ἄκρας ἂν τις θείῃ δεινότητος· τὸ δὲ μὴ μόνον τοὺς πολεμίους, ἀ μὴ καλῶς εἶχεν αἰσθέσθαι, διαφυγεῖν, ἀλλὰ καὶ τοὺς μετ' αὐτοῦ στρατευομένους, ἀγνοοῦντας ᾧ μαχοῦνται . . . καὶ ἀποκρῦψαι τὸν ἀντιστράτηγον, ἴδιον δοκεῖ τοῦτο τοῦ ἡγεμόνος ἔργον γενέσθαι». Δηλ. ἡ λῆψις μέτρων ἀσφαλείας, ἐφ' ὅσον ἡ ἡγεσία διατηρεῖ τὴν νηφαλιότητά της καὶ εἶναι κυρία τῶν στρατευμάτων της, δὲν θεωρεῖται ἀπόδειξις μεγάλης στρατηγικῆς ἰκανότητος, διότι, προφανῶς, ἀντιστοιχεῖ τοῦτο ἐἰς ἓνα γνωστὸν καὶ ἀνεγνωρισμένον ἔκτοτε κανόνα, ἀλλὰ νομίζεται ὡς ἔργον ἡγέτου νὰ κατορθώσῃ νὰ μὴ ὑποπέσουν ἐἰς τὴν ἀντίληψιν τοῦ ἀντιπάλου ὅσα ἐἰς τὸ στράτευμά του δὲν εἶχον καλῶς καὶ νὰ ἀποκρῦψῃ ἀπὸ τοὺς Μακεδόνας στρατιώτας του τὸ μεγάλο ὄνομα τοῦ ἀντιπάλου, ὁ ὁποῖος ἦτο ὁ διάσημος Μακεδὼν στρατηγὸς Κρατερός. Ἐνταῦθα ὑπάρχει μία ἀξιολόγησις τῶν ἐνεργειῶν τηρήσεως ἀρχῆς, ἀποκρῦψεως τῶν κακῶς κειμένων καί, τὸ μέγιστον, τοῦ προσώπου τοῦ ἀντιπάλου καὶ κατὰ τρόπον ἐκπληκτικὸν ὁ Πλούταρχος ²⁹ ἐπάγεται : «καὶ δόξῃ μὲν ἤρθη μέγας ἐπ' αὐτῆς, ὡς τὰ μὲν σοφία, τὰ δὲ ἀνδρεία κατειργασμένοις». Ὡστε ἐἰς τὸν πόλεμον ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῶν πηγῶν τοῦ Πλουτάρχου εἰσέρχεται καταφανῶς καὶ ἀναγνωρίζεται ὁ παράγων «σοφία», δηλ. τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα. Πρέπει ὁμως νὰ ἀναχθῶμεν πέντε αἰῶνας παλαιότερον, διὰ νὰ συλλάβωμεν τὸ νόημα τῆς «σοφίας» ἐἰς τὸν μῦθον τοῦ Πρωταγόρου ³⁰ κατὰ τὸν ὁποῖον ὁ Προμηθεὺς ἔκλεψε πρὸς σωτηρίαν τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τὸ ἐργαστήριον τοῦ Ἑφαιστου καὶ τῆς Ἀθηνᾶς τὴν «ἐντεχνον σοφίαν σὺν πυρὶ», διότι ἦτο ἀδύνατον νὰ ἀποκτηθῆ ἢ νὰ γίνῃ χρήσιμος αὕτη χωρὶς τὸ πῦρ. Εἰς τὴν πρῶτην λοιπὸν οὐσίαν τοῦ πολέμου εἰσέρχεται ἡ ἐντεχνος σοφία, ἡ ὁποία τὸν κατευθύνει ³¹.

27) Stegemann, I. Σελ. 68.

28) Εὐμένης 6—7.

29) Αὐτόθι. 8.

30) Πλάτωνος Πρωταγόρας. 321c ἐξ.

31) Εἰς τὸν βίον Εὐμένους, 15 ἐξιστορεῖται καὶ ἄλλο ἐπεισόδιον παραπλανήσεως καὶ αἰφνιδιασμοῦ. Διὰ τὴν ἀνδρείαν ὁμιλεῖ καὶ τὸ Ἐγχειρίδιον «Ἐπιχειρήσεις» ἐἰς παράγραφον 157. Σελ. 97.

Πρὸς τὸ τέλος Αὐγούστου τοῦ 405 π.Χ. ὁ Λύσανδρος ὡς ἐπιστολεὺς καὶ εἰς τὴν πραγματικότητα ναύαρχος τοῦ ἐκ 200 πλοίων μὲ τὴν χρηματικὴν βοήθειαν τοῦ Κύρου συγκροτηθέντος σπαρτιατικοῦ στόλου εἰσέρχεται ταχέως εἰς τὸν Ἑλλησποντον καὶ καταλαμβάνει τὴν ἐπὶ τῆς ἀσιατικῆς ἀκτῆς πλουσίαν σύμμαχον τῶν Ἀθηναίων Λάμψακον ³². Ὁ ἀθηναϊκὸς στόλος ἐξ 180 πλοίων, πλέων κατὰ πόδας, ὠρμίσθη εἰς τὸν Ἑλαιοῦντα, ὅπου ἐπληροφορήθη τὴν κατάληψιν τῆς Λαμψάκου, καὶ ἀμέσως ἀνήχθη εἰς τὴν Σηστόν, ἀπὸ ὅπου, ἀφροῦ ἐτροφοδοτήθη, ἐπλευσεν εἰς Αἰγὸς ποταμούς, τοποθεσίαν ἀλίμενον, ὅπου ἐκβάλλει μικρὸς ποταμός, εἰς ἀπόστασιν 2700 μέτρων περίπου ἀπὸ τῆς Λαμψάκου καὶ τῆς Σηστοῦ. Τὴν ἐπομένην μὲ τὴν ἀνατολὴν τοῦ ἡλίου εὐρίσκονται πρὸ τοῦ λιμένος τῆς Λαμψάκου παρατεταγμένα τὰ ἀθηναϊκὰ πλοῖα, ἔτοιμα πρὸς ναυμαχίαν, ἐνῶ ὁ Λύσανδρος ἔχει δώσει ἀπὸ τοῦ ὄρθρου ³³ τὸ σῆμα τοῦ συναγερμοῦ, εἶναι ἔτοιμος πρὸς ναυμαχίαν καὶ ἔχει τοποθετήσει τὸ πλεονάζον πεζικὸν ἐπὶ τῆς ξηρᾶς, ἀπαγορεύει ὁμως πᾶσαν κίνησιν πλοίων καὶ Μονάδων.

Ὅταν παρῆλθε τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς ἡμέρας ἐν ἀπραξίᾳ οἱ Ἀθηναῖοι ἐπέστρεψαν εἰς τοὺς Αἰγὸς ποταμούς, ἀλλὰ παρακολουθοῦμενοι ἀπὸ ταχέα σπαρτιατικὰ πλοῖα, τὰ ὁποῖα εἶχον τὴν ἐντολὴν νὰ παρατηρήσουν τὰς μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν ἀσχολίας τῶν πληρωμάτων. Ἐνῶ οἱ Ἀθηναῖοι εἶχον μεγάλην ἐμπιστοσύνην εἰς τὸ ναυτικὸν των καὶ εἰς τὸν τομέα αὐτὸν ἐθεώρουν τοὺς ἑαυτοὺς των ἀηττήτους, ὁ Λύσανδρος εἶχε φαίνεται πληροφορίας καὶ ἐνδείξεις περὶ ὑπάρξεως ἀσθενοῦς καὶ ἀπείρου ἡγεσίας εἰς τὸ ἀντίπαλον στρατόπεδον ³⁴, μὴ δυνάμενος δὲ νὰ ἐξηγήσῃ τὴν προτίμησιν πρὸς τοὺς Αἰγὸς ποταμούς, τοποθεσίαν μὲ ἐκτεταμένον αἰγιαλόν, ζητεῖ νὰ μαντεύσῃ ἐκ τῶν πράξεων τὰς σκέψεις καὶ τὰς προθέσεις τοῦ ἀντιπάλου.

Ἐπὶ τέσσαρας ἡμέρας ἐπαναλαμβάνεται ἡ πρόκλησις τῶν Ἀθηναίων καὶ ἡ κατόπτευσις τοῦ Λυσάνδρου, ὁ ὁποῖος λύει τὸν συναγερμὸν τῶν δυνάμεων του μόνον κατόπιν τῆς ἐπιστροφῆς τῶν κατοπτευτικῶν πλοίων. Ὁ Ἀλκιβιάδης μὲ τὸν πάντοτε ὀξυδερκῆ ὀφθαλμόν του ³⁵ βλέπει ἀπὸ τὰ τεῖχη τῆς ἐγκαταστάσεώς του τὸ παιγνίδιον καὶ ὑποδεικνύει εἰς τοὺς Ἀθηναίους στρατηγούς τὴν μειονετικὴν των θέσιν, ἤτοι τὴν ἔλλειψιν ἀσφαλείας ὡς ἐκ τῆς μὴ ὑπάρξεως λιμένος, τὴν ἀνάγκην προμηθείας ὕδατος καὶ τροφῶν ἀπὸ τὴν Σηστόν, ἐνῶ ὁ ἀντίπαλος ἔχει ὄλα τὰ ἀναγκαῖα εἰς τὴν Λάμψακον, τὴν μικρὰν ἀπόστασιν τοῦ ἐχθροῦ, δυνάμενος νὰ καταφθάσῃ αἰφνιδιαστικῶς, τὴν ἐνότητά διοικήσεως εἰς τὸν στόλον

32) Ξενοφ. Ἑλληνικά Β, 1, 15 ἐξ. Πλουτάρχου Λύσανδρος, 9—11. Παιουσανίας Θ, 32, 7.

33) Ὁ ὄρθρος εἶναι τὸ πρὸ τοῦ λυκαυγοῦς χρονικὸν διάστημα, καθ' ὃ ἔχομεν ἀνάγκην φωτός. Lehrbuch der griechischen Antiquitäten von K. Hermann. 1882, Σελ. 123.

34) Ἡ ἔκφρασις τοῦ Πλουτάρχου «Λύσανδρος ἄλλα μὲν διανοεῖτο» ἴσως νὰ σημαίνει τοῦτο. Δὲν ἀποκλείεται ὁμως νὰ σημαίνῃ ὅτι ὁ Λύσανδρος εἶχε κατανοήσει ὅτι ἔπρεπε νὰ μεταβληθῇ ὁ τρόπος διεξαγωγῆς τοῦ πολέμου, καθ' ὃν τρόπον ὑπεδείκνυεν ἡ ναυμαχία εἰς τὴν Ἐρέτριαν (Θουκ. Η', 95) τὸ 411 π.Χ. τῆς ὁποίας τὴν πικρὰν πείραν τόσον συντόμως ἐλησημόνησαν οἱ Ἀθηναῖοι.

35) Διόδ. ΙΔ', 11, ὅπου φαίνεται πάλιν ἡ ὀξυδερκεία του.

τοῦ Λυσάνδρου καὶ συμβουλεύει τοὺς Ἀθηναίους νὰ μεθορμίσουν εἰς τὴν Σηστόν, ὅπου θὰ ἠδύναντο νὰ ἔχουν τὸ τακτικὸν πλεονέκτημα νὰ ναυμαχήσουν, ὅταν αὐτοὶ θέλουν καὶ ὄχι ὅταν θέλῃ ὁ Λύσανδρος. Αἱ ὑποδείξεις του ὁμως ἀπορρίπτονται. Τὴν πέμπτην ἡμέραν ἐπαναλαμβάνεται ἡ ἰδία κίνησις τῶν ἀθηναϊκῶν πλοίων καὶ ἡ αὐτὴ ἐφεκτικότης τοῦ ἀντιπάλου, ἐμπλουτισμένη ὁμως πλέον μὲ σχέδιον ἐνεργείας. Ὁ Λύσανδρος εἶχεν ἤδη παρατηρήσει τὰς συνηθείας τῶν ἀντιπάλων του, οἱ ὅποιοι, πλήρεις καταφρονήσεως, μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν των διεσκορπίζοντο εἰς τὴν ξηρὰν διὰ προμήθειαν τροφῶν καὶ ὕδατος καὶ πρὸς ἀνάπαυσιν. Τὰ κατοπτρευτικὰ πλοῖα τοῦ Λυσάνδρου εἶχον τὴν ἐντολὴν τὴν πέμπτην αὐτὴν ἡμέραν νὰ δώσουν ἀπὸ τοῦ μέσου τοῦ Ἑλλησπόντου τὸ σύνθημα ὅτι ὁ ἐχθρὸς ἀπεβιβάσθη καὶ διεσκορπίσθη εἰς τὴν ξηρὰν. Μόλις ὑψώθη ἡ ἀσπίς ἐπὶ τῆς πύργου ὁ σπαρτιατικὸς στόλος ἐτέθη εἰς ταχεῖαν κίνησιν μὲ τὸ περικλινὲς ἐπὶ τῶν καταστρωμάτων καὶ εὔρε τὸν ἀθηναϊκὸν στόλον ἄνευ πληρωμάτων, πλὴν ὀκτώ πλοίων, τῶν ὁποίων οἱ ἄνδρες ἐν βίᾳ κατέλαβον τὰς θέσεις των καὶ διεσώθησαν ὑπὸ τὸν Κόνωνα. Τὰ λοιπὰ ἀθηναϊκὰ πλοῖα κατελήφθησαν εἰς τὴν παραλίαν καὶ τὸ μεγαλύτερον μέρος τῶν πληρωμάτων συνελέγη εἰς τὴν ξηρὰν ³⁶. Δὲν ἐπρόκειτο περὶ μάχης, ἀλλὰ περὶ σαρώματος ³⁷. Τόσον στερεῶς εἶχε μελετηθῆ ἡ ἐπιχειρήσις καὶ τόσον δεξιῶς διεξήχθη. Ὁ Πλούταρχος ἡ αἰ πηγαί του ³⁸ ἐξαίρουσιν τὴν ἐλαχίστην προσπάθειαν ἐν σχέσει πρὸς τὸ μέγιστον ἀποτέλεσμα καὶ τὴν μικρὰν διάρκειαν τῆς μάχης ἐν ἀντιπαραβολῇ πρὸς τὴν διάρκειαν τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου καὶ ἀποδίδουσιν τὴν μὲν ἤταν εἰς τὴν ἀπειρίαν τῆς ἀθηναϊκῆς ἡγεσίας, τὴν δὲ νίκην εἰς τὴν «εὐβουλίαν καὶ τὴν δεινότητα» ἐνὸς ἀνδρός. Ὁδηγοῦμεθα λοιπὸν μὲ ἄλλας λέξεις εἰς τὰς ἰδίας ἐννοίας, τὰς ὁποίας ἐξέφρασεν εἰς τὸν βίον Εὐμένους μὲ τὰς λέξεις «σοφία» καὶ «ἀνδρεία». «Ὡστε σαφῶς διαχωρίζονται εἰς τὴν διεξαγωγὴν τοῦ πολέμου δύο στοιχεῖα, τὸ ὕλικόν καὶ τὸ πνευματικόν.

Τὴν παραμονὴν τῆς μάχης παρὰ τὰ Γαυγάμηλα ³⁹, ἐνῶς ὁ Ἀλέξανδρος θυσιάζει εἰς τὸν Φόβον καὶ οἱ Μακεδόνες ἀναπαύονται, ὁ δὲ Δαρεῖος ἐπιθεωρεῖ ὑπὸ τὸ φῶς τῶν λαμπάδων τὸ στρατόπεδόν του, ἀπὸ τὸ ὅποιον ἀκούεται εἰς τὴν ἡσυχίαν τῆς νυκτὸς μία φωνὴ ἀκατανόητος καὶ ἀνάμεικτος καὶ θόρυβος ὡς ἀπὸ ἀχανὲς πέλαγος, οἱ ἑταῖροι μὲ τὸν Παρμενίωνα, τὸ Ἐπιτελεῖον τοῦ Ἀλεξάνδρου ὡς θὰ ἐλέγομεν σήμερον, ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν τοῦ ἀντιπάλου πλήθους, κατόπιν συσκέψεως, εὐρίσκουν ὅτι εἶναι μέγα καὶ δύσκολον ἔργον νὰ ἀπωθηθῇ ὑπὸ τὸ φῶς τῆς ἡμέρας τόσον μεγάλη πολεμικὴ συγκρότησις καὶ προσπαθοῦν νὰ πείσουν τὸν

36) Ἡ ἐνέργεια αὕτη τοῦ Λυσάνδρου ἔχει πολλὰ κοινὰ σημεῖα μὲ τὸν αἰφνιδιασμὸν τῆς ἀραβικῆς ἀεροπορίας ὑπὸ τοῦ Ἰσραήλ.

37) G. Glotz. Histoire ancienne. 1948, II, 754.

38) Λύσανδρος, 11, «ἔργον ἐλαχίστω πόνω μέγιστον ἐξεργασμένος (ὁ Λύσανδρος) καὶ συνηρηκὸς ὥρα μῆ χρόνου μήκιστον καὶ ποικιλώτατον, πάθει τε καὶ τύχαις ἀπιστότατον τῶν πρὸ αὐτοῦ, πόλεμον· ὅς μυρίας μορφὰς ἀγώνων καὶ πραγμάτων μεταβολὰς ἀμείψας, καὶ στρατηγούς, ἄσους οὐδὲ οἱ σύμπαντες πρὸ αὐτοῦ τῆς Ἑλλάδος, ἀναλώσας, ἐνὸς ἀνδρός εὐβουλία καὶ δεινότητι συνήρητο· διὸ καὶ θεῖον τινες ἡγήσαντο τοῦτο τὸ ἔργον».

39) Πλουτ. Ἀλεξ. 31.

Ἄλεξανδρον νὰ ἐπιτεθῆ τὴν νύκτα κατὰ τῶν ἐχθρῶν καὶ νὰ συγκαλύψῃ μὲ τὸ σκότος τὸ φοβερώτατον σημεῖον τοῦ μελλοντικοῦ ἀγῶνος. Ἀπὸ ἀπόψεως τακτικῆς ἢ εἰσήγησις τοῦ Ἐπιτελείου ἦτο ὀρθή καὶ ἀπορεῖ κανεὶς διὰ τὴν παιδαριώδη ἄνευ στρατιωτικοῦ περιεχομένου ἀπάντησιν τοῦ Ἀλεξάνδρου «Οὐ κλέπτω τὴν νίκη». Ἀλλὰ ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος εἶχε πεποιθήσιν εἰς τὸ παρὸν καὶ ἀπέβλεπεν εἰς τὸ μέλλον ὀρθῶς, μὴ παρέχων πρόφασιν εἰς τὸν Δαρεῖον νὰ ἀναθαρρήσῃ καὶ νὰ δοκιμάσῃ ἐκ νέου μὲ τὴν δικαιολογίαν τῆς ἐκ τοῦ σκότους καὶ τῆς νυκτὸς ἀτυχίας, ὅπως προηγουμένως ἔνεκα τῶν ὁρέων καὶ τῆς θαλάσσης εἰς τὴν Ἴσσον, τὴν τύχην τῶν ὅπλων. Ὁ Δαρεῖος δὲν ἔπαυε νὰ πολεμῆ, ἐφ' ὅσον θὰ ὑπῆρχον ἄνδρες καὶ πόροι εἰς τὸ ἀχανές κράτος του, παρὰ μόνον ἐὰν ἔχανε τὸ φρόνημα καὶ τὴν ἐλπίδα διὰ φανεραῖς κατὰ κράτος ἥττης, ὅποτε θὰ τὸν ἐγκατέλειπε καὶ τὸ περιβάλλον του. Ἐδῶ δὲν ἦτο ἐπιθυμητὸς ὁ αἰφνιδιασμός διὰ λόγους Μεγάλης Στρατηγικῆς ⁴⁰, διότι ἀπλῶς ἀνεβάλλετο ἡ κρίσιμος μάχη, ἡ ὁποία, κατὰ τοὺς ὑπολογισμούς τοῦ Ἀλεξάνδρου, θὰ ἔπρεπε νὰ διεξαχθῆ ὑπὸ δυσμενεστέρους ὄρους διὰ τὰ μακεδονικὰ στρατεύματα, τὰ ὁποῖα τότε ἴσως νὰ ἦσαν ὀλιγώτερα ἢ καὶ περὶ σόσπερον καταπεπονημένα. Ἡ Μεγάλη Στρατηγικὴ δικαιοῦναι τὴν ἀπόφασιν τοῦ Ἀλεξάνδρου ἐνεργουῦντος ὡς ἀρχηγοῦ καὶ θέτοντος τὴν διεξαγωγὴν τοῦ πολέμου ἐντὸς τῶν πλαισίων τῆς πολιτικῆς. Εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν εἰσῆλθεν ὁ παράγων τῆς «εὐβουλίας» ἢ «σοφίας» ὡς ἀρνητικὸς ἢ ἀνασταλτικὸς. Εἰσῆλθεν ὁμοῦ καὶ ἔδωκε τὴν σφραγίδα τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος εἰς τὸν πόλεμον, τὸν ὁποῖον κατηύθυνεν. Δὲν τὸ ἄφησε νὰ ἐκδηλωθῆ ὡς τυφλὴ δύναμις μὲ τὸ φυσικὸν στοιχεῖον του καὶ τοὺς νόμους του.

Τὸ 428 π.Χ. ἡ Μυτιλήνη, μία τῶν σπουδαιοτέρων πόλεων τῆς ἀθηναϊκῆς Συμπολιτείας, ἔχει ἐπαναστατήσῃ ἐναντίον τῶν Ἀθηναίων ἐν πλήρει πελοποννησιακῷ πολέμῳ, ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ὑποτάσσεται διὰ πολιορκίας. Αἱ ἐκ μέρους τῆς Σπάρτης σταλεῖσαι ναυτικαὶ δυνάμεις πλησιάζουσι τὴν νῆσον ὀλίγον μετὰ τὴν παράδοσιν τῆς πόλεως καὶ εἰς τὸ Ἐμβρατον τῆς Ἐρυθραίας συσκέπτονται οἱ ἀρχηγοὶ τοῦ στόλου περὶ τοῦ πρακτέου. Ὁ Ἡλεῖος λοιπὸν Τευτιάπλος, μία στρατιωτικὴ μορφή γνωστὴ ἀπὸ τοὺς λόγους τῆς μόνου, προτείνει εἰς τὸν Γενικὸν ἀρχηγὸν τῆς Μοίρας σπαρτιάτην Ἀλκίδαν νὰ ἐπιτεθοῦν ὅπως ἔχουν, προτοῦ νὰ γίνῃ γνωστὴ ἢ ἀφιξίς των εἰς τὰ ὕδατα αὐτὰ καὶ λέγει : «Ὅπως εἶναι εὐλογον, θὰ εὐρωμεν ἄνδρας, οἱ ὁποῖοι πρὸ ὀλίγου κατέλαβον πόλιν, χωρὶς μέτρα ἀσφαλείας, πολὺ περισσώτερον κατὰ θάλασσαν, ἀπὸ ὅπου ἐκεῖνοι δὲν περιμένουν κανένα ἀντίπαλον νὰ τοὺς ἐπιτεθῆ καὶ ὅπου συμβαίνει νὰ ἐγκραῖται ἡ δύναμις μας. Εἶναι εὐλογον ἐπίσης τὸ πεζικόν των (τῶν Ἀθηναίων) νὰ ἔχη διασπαρῆ χωρὶς φροντίδα εἰς τὰς οἰκίας μὲ τὴν ἰδέαν ὅτι ἔχουν νικήσει. Ἐὰν λοιπὸν ἐπιπέσωμεν αἰφνιδίως καὶ τὴν νύκτα, ἐλπίζω ὅτι μὲ τὴν βοήθειαν τῶν ἐντὸς τῆς πόλεως, ὅσοι ἔχουν ἀκόμη μείνει μὲ τὸ μέρος μας, θὰ γίνωμεν κύριοι τῆς καταστάσεως», γενικεύων δὲ τὴν σκέψιν του συμπληρώνει «ἄς μὴ διστάσωμεν λοιπὸν νὰ ἀναλάβωμεν τὸν

κίνδυνον, με τὴν γνώμην ὅτι τὸ καινὸν τοῦ πολέμου δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο πρὸς τοῦτο ἐδῶ περίπου, ἀπὸ τὸ ὁποῖον, ἐὰν ἕνας στρατηγὸς προφυλάσσεται ὡς πρὸς τὸν ἑαυτὸν του καὶ τὸ ἐπιχειρῆ μετὰ τὸ βλέμμα εἰς τοὺς ἐχθρούς, πάρα πολλὰ θὰ ἠδύνατο νὰ κατορθώσῃ» ⁴¹.

Ἡ ἐκτίμησις τῆς καταστάσεως εἶναι πλήρης ⁴², ἀλλὰ ἡ ἐπιχειρήσις δὲν εἶναι ἀπηλλαγμένη κινδύνου ⁴³. Τὸ πλεονέκτημα τῆς ἐπιχειρήσεως ταύτης ἔγκειται εἰς τὴν «ἐνόρασιν» ἐντὸς τοῦ στρατοπέδου τοῦ ἐχθροῦ, τὴν ὁποίαν ὁ ἀντίπαλος δὲν ἔχει, ἐὰν δὲν ἔχη. Ἡ διατύπωσις εἶναι μεγαλειώδης εἰς τὴν σύλληψιν ⁴⁴, οἰαδήποτε γραφὴ καὶ ἂν προτιμηθῇ· εἴτε πρόκειται περὶ τοῦ ἀπροσδοκῆτου, εἴτε περὶ τοῦ κενοῦ τοῦ πολέμου, εἴτε περὶ τῆς κοινῆς στάσεως τοῦ πολέμου ἔναντι τῶν ἀντιπάλων, ὑφίσταται πάντοτε ἐν σημείον, οὐδετέρως καὶ ἀμφιρρόπως ἐμφανιζόμενον, ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἀμφοτέρω οἱ ἀντίπαλοι προφυλάσσονται, χωρὶς ποτὲ νὰ δύνανται νὰ κατισχύσουν αὐτοῦ, διότι ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸν δαίμονα τοῦ Πολέμου ὑπὸ τὴν μορφήν τοῦ ἀντιπάλου ἡγήτορος, καὶ τὸ ὁποῖον διὰ τοὺς τολμῶντας, ὄχι χωρὶς κινδύνους, δύναται νὰ δώσῃ ἐπιτυχίας. Αὐτὸ εἶναι τὸ ἐσωτερικὸν νόημα τοῦ χωρίου τοῦ Θουκυδίδου. Καὶ ὁ Ἀλκίδας, γνωρίζων ὅτι ἡ στιγμή τοῦ αἰφνιδιασμοῦ εἶναι ἡ πλεόν ἐπικίνδυνος τῶν συμπτώσεων τοῦ πολέμου ⁴⁵, δὲν ἀναλαμβάνει τὸν κίνδυνον.

41) Θουκ. Γ' 30. Ὑπάρχει μία διαφορὰ εἰς τὴν λέξιν «καινόν». Ἡ γραφὴ τῶν χειρογράφων εἶναι διπλῆ. «καινόν» καὶ «κενόν», ἀλλὰ ἔχουν προταθῆ πολλοὶ διορθώσεις. Ὁ Γρηγ. Βερναρδάκης προτιμᾷ τὴν γραφὴν «κενόν» (Λεξικὸν ἐρμηνευτικὸν 1918, Σελ. 607β) στηριζόμενος εἰς τὴν συνήθη καὶ ὄχι τὴν λογικὴν τοῦ πολέμου. Ἡ ἔκδοσις τοῦ Θουκυδίδου ὑπὸ τῶν Classen—Steup Berlin, Γ, 1892 ὄχι χωρὶς ἐπιχειρήματα προτείνει τὴν διόρθωσιν «καινόν». Ὅπωςδήποτε ἡ διπλῆ γραφὴ τῶν χειρογράφων προδίδει παλαιὰν διερεύνησιν καὶ προσπάθειαν διατυπώσεως τοῦ δημιουργουμένου στοιχείου.

42) Ἐπιχειρήσεις. Σελ. 40.

43) «Μὴ ἀποκνήσωμεν τὸν κίνδυνον», Θουκ. Γ, 30, 4.

44) Ἀξίζει τὸν κόπον νὰ ἀντιπαραθέσωμεν τὰς ἀναλόγους ἐκφράσεις τοῦ Θουκυδίδου καὶ τοῦ Ἐγχειριδίου Ἐκστρατείας. Ἐπιχειρήσεις. Σελ. 27. 98. 80.

Θουκυδίδης.

1. Εἰ ἄφνω προσπέσοιμεν.
2. Πρὶν ἐκπύστους γενέσθαι.
3. Ἀνέλιπστοι γενέσθαι.
4. Ἐπιχειροίη.
5. Ἐκ τῆς θαλάσσης.
6. Πλεῖστ' ἂν ὀρθοῖτο.

Ἐπιχειρήσεις.

1. Προσβολὴ τοῦ ἐχθροῦ αἰφνιδία.
2. Μυστικότης. Νὰ ἀντιληφθῆ ἀργά. Νὰ μὴ διαθέτῃ χρόνον πρὸς ἀποτελεσματικὴν ἀντίδρασιν.
3. Κατὰ τρόπον μὴ ἀναμενόμενον.
4. Δραστηρία ἐνέργεια.
5. Ἀπίθανος κατεύθυνσις διὰ μέσων καὶ μεθόδων ἀγνωστων.
6. Δυνατὸν νὰ ἐπιφέρῃ τὴν μεταβολὴν τῆς ὑφισταμένης σχέσεως μεταξὺ τῶν ἀντιπάλων.

Αἱ ἀνάλογοι ἐκφράσεις μαρτυροῦν ὅτι εἰς τὴν ὑλικὴν πλευρὰν ὁ αἰφνιδιασμὸς διετήρησε τὰ αὐτὰ χαρακτηριστικὰ, τὰ ὁποῖα εἰς τὴν πρᾶξιν ἐμφανίζουσι κινδύνους, διακυβεύοντας τὸ ὄλον.

45) Stegemann I, 110. Ὁ Ἀλκίδας θὰ ἐστηρίζετο εἰς μίαν ἀρχὴν, χωρὶς «ἐνόρασιν» ὅπως ἐβασίσθη καὶ ὁ Κρατερός, ἐνῶ ὁ Λύσανδρος ἐπὶ ἀκριβῶν δεδομένων, διὰ τῶν ὁποίων συνέλαβε τὸ ἀπλοῦν καὶ ὠλοκληρωμένον σχέδιόν του, εἰς τὸ ὁποῖον μόνον θεωρητικῶς εἶναι δυνατὸς ὁ διαχωρισμὸς ἐπιθέσεως καὶ αἰφνιδιασμοῦ.

Ὁ πόλεμος εἶναι διαδικασία πνευματική, εἰς τὴν ὁποῖαν βυθίζονται αἱ ρίζαι του. Ἀπαιτεῖ πνευματικὴν ἐργασίαν, θεώρησιν, ὑπολογισμόν, παρουσίαν πνεύματος, ἀποφασιστικότητα, ἐτοιμότητα, ὅλα ἠνωμένα, ὥστε νὰ μὴ διαφεύγῃ στιγμή καὶ νὰ μὴ λείπῃ κανένα τόλμημα εἰς τὸν ἐκ τῶν προτέρων διαλογισμόν. Κατ' ἀρχὴν ἀπὸ ἐδῶ προκύπτει ἡ δύναμις τῆς δράσεως, ἡ ὁποία εἰς τὴν συγκεντρωτικὴν μορφήν τοῦ πολέμου ἀναδεικνύει τὸν ἡγήτορα, ὁ ὁποῖος ἐξέρχεται ἀπὸ τὸ νεφέλωμα τῆς ἀβεβαιότητος τῆς μάχης. Ἀλλὰ ἡ ἐπιτυχία δὲν ἐξασφαλίζεται μόνον μὲ αὐτά, διότι τὸ τυχαῖον διευθύνει τὴν στιγμήν, διότι τίθενται εἰς κίνησιν δυνάμεις, αἱ ὁποῖαι, ἕως ὅτου νὰ προδοθοῦν, οὐδόλως εἶναι γνωσταί. Ἐν πάσῃ περιπτώσει ἐν εἶναι βέβαιον, ὅτι χωρὶς τὴν χρησιμοποίησιν πνευματικῶν μέσων δὲν προκύπτει γενικῶς καμμία ἐπιτυχία διαρκείας ⁴⁶. Καὶ τὰ πνευματικὰ μέσα χρειάζονται διὰ νὰ ἀναπληρώσουν ἢ νὰ ἐκμεταλλευθοῦν εἰς δεδομένην στιγμήν ἢ καὶ εἰς ἀπροσδιόριστον τόπον ὅ,τι παρ' ὅλα τὰ μέχρις ἐξαντλήσεως μέσα ἀσφαλείας, ὑπολείπεται ὡς κενὸν διὰ τὸν ἐνεργοῦντα ἢ τὸν ἀντίπαλόν του. Εἶναι ἡ παρεμβολὴ τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος εἰς μίαν ἐκδήλωσιν τῶν λαῶν ἢ τῶν κρατῶν, ἡ ὁποία ἀπὸ τὴν φύσιν της εἶναι κανονικὴ καὶ ἄλλως ἀκολουθεῖ ἰδικούς της νόμους.

Ἀπὸ ἄλλην ἐποχὴν, τὸν Β' μ.Χ. αἰῶνα, ἐπὶ τῆς αὐτοκρατορίας τοῦ Μάρκου Αὐρηλίου, προέρχεται τὸ βιβλίον τοῦ Μακεδόνα Πολυαίνου «Στρατηγήματα», τὸ ὁποῖον εἰς μίαν πολὺπλοκὸν ἱστορικὴν περίοδον, λόγῳ τῆς εἰσόδου νέων λαῶν εἰς τὴν Ἱστορίαν, χρησιμοποιούντων ὀρθοδόξους ἢ μὴ μεθόδους ἢ ἄτακτον πόλεμον καὶ δημιουργούντων πολυσχιδῆ στρατιωτικὰ προβλήματα, θέλει νὰ φωτίσῃ τὸν θολὸν νοῦν τοῦ Λευκίου Βέρου εἰς τὸν πόλεμον κατὰ τῶν Πάρθων καὶ νὰ τονίσῃ, ἔστω χωρὶς κριτικὴν καὶ συμπιλητικῶς, κανόνας τῆς τακτικῆς περὶ ἀποκρύψεως, παραπλάνησεως, ταχύτητος ἐνεργείας, αἰφνιδιασμοῦ καὶ νὰ δώσῃ, ὅπως γίνεται εἰς τὰ σημερινὰ Στρατιωτικὰ Σχολεῖα, ἀσκήσεις εὐελξίας τοῦ πνεύματος καὶ παραδείγματα ἐκ τοῦ παρελθόντος ⁴⁷. Εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ Πολυαίνου

46) Stegemann I, 104. Ὁ Θουκ. (Α, 2, 1) ὁμιλῶν περὶ τῶν προϊστορικῶν πολέμων λέγει «βιαζόμενοι ὑπὸ τινων ἀεὶ πλειόνων».

47) Ern, Kornemann. Römische Geschichte, 1939. II, 306 ἐξ. F. E. Adcock. Art of war. 1962. Σελ. 102. Α' Lesky Ἱστορία τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς λογοτεχνίας. Μετάφρ. Α. Τσομπανάκη Θεσσαλονίκη 1964 Σελ. 1152. Δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ θεωρηθῇ ὡς ὀρθὸς ὁ δοθεὶς ὑπὸ τοῦ Lesky χαρακτηρισμὸς εἰς τὰ «Στρατηγήματα» τοῦ Πολυαίνου ὡς ἔργου «σχεδὸν ἱστορικοῦ». Προφανῶς ὁ χαρακτηρισμὸς προέρχεται ἀπὸ τὴν μέχρι τοῦδε χρησιμοποίησιν τοῦ βιβλίου εἰς τὴν Ἱστορίαν ὡς πηγῆς ἐπιβεβαιωτικῆς μαχῶν ἢ γεγονότων. Οὕτε πρέπει νὰ θεωρηθοῦν τὰ στρατηγήματά του ὡς «ἀξιοπεριεργα πράγματα» μιᾶς φιλολογίας, ἡ ὁποία «ἔψαχεν νὰ βρῇ ἐρεθίσματα στὰ ἐξωτικά». Ὁ Lesky δὲν ἀντελήφθη τὴν ἀξίαν τοῦ βιβλίου ὡς στρατιωτικοῦ ἐγχειριδίου ἐπιζητούντος νὰ καλύψῃ μίαν ἀνάγκην ἢ ἀνταποκρινόμενον εἰς μίαν ἀπαίτησιν. Πρόκειται περὶ φιλολογίας ἄλλης πλευρᾶς μὴ μελετηθείσης μέχρι τοῦδε. Τὰ «Στρατηγήματα» τοῦ Πολυαίνου πρέπει νὰ ἐξετασθοῦν, ὅπως ἤρchiσεν ἤδη νὰ γίνεται, ἐν σχέσει πρὸς τὴν ζωὴν, εἰδικῶς πρὸς τὸν τρόπον διεξαγωγῆς τοῦ πολέμου ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Μάρκου Αὐρηλίου ἐναντίον βαρβάρων λαῶν, χρησιμοποιούντων ἰδίως μεθόδους.

Δι' αὐτὸ εἰς τὸν φιλόλογον τοῦ ἀπομονωμένου σπουδαστηρίου φαίνονται τὰ στρατηγήματα αὐτὰ «ἀξιοπεριεργα πράγματα» καὶ προϊόντα ἐξηντημένης φιλολογίας, ἐνῶ εἰς τὴν πραγματικότητά εὐρίσκονται εἰς τὰ πλαίσια τῆς ἀληθινῆς σημερινῆς φιλολογίας.

είχε μελετηθῆ ἡ τακτικὴ καὶ ἡ διεξαγωγὴ τοῦ πολέμου, ἀλλὰ οἱ συνεχεῖς, ἐκτεταμένοι, κατὰ τὸ πλεῖστον ἀνορθοδόξου μεθόδου, πόλεμοι πρὸς τοὺς βαρβάρους ἔχουν νέας ἀπαιτήσεις, αἱ ὁποῖαι σχετίζονται μὲ τὴν ἐνεργὸν παρουσίαν τοῦ πνεύματος. Ἡ ἐποχὴ ἀπαιτεῖ ἄλλην ἀντίληψιν τῶν πολεμικῶν πραγμάτων καὶ ἀνανέωσιν τῶν μέσων τῆς διεξαγωγῆς τοῦ πολέμου. Αὐτὸ τὸ κενὸν ἔρχεται νὰ καλύψῃ τὸ βιβλίον τοῦ Πολυαίνου καὶ νὰ ἐπαναφέρῃ εἰς τὴν ζωὴν τοῦ πολέμου τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα, τοῦ ὁποίου μὲ τὴν κατὰ παράδοσιν καὶ τυποποιημένην διεξαγωγὴν ἢ συμμετοχὴ εἶχε περιορισθῆ.

Ποῖα λοιπὸν εἶναι ἡ θέσις, ἀκόμη καὶ ἡ φύσις, τοῦ αἰφνιδιασμοῦ, εἰς τὴν πολεμικὴν τέχνην; Ἀφοῦ μόνον ἡ ἐπίθεσις δύναται νὰ ὀρισθῆ διὰ λογικοῦ ὀρισμοῦ, αἱ δὲ ἄλλαι, πλὴν τοῦ αἰφνιδιασμοῦ, καλούμεναι ἀρχαὶ ὀρίζονται διακριτικῶς ἢ περιγραφικῶς διὰ τῆς συνθέσεως τῶν οὐσιωδῶν γνωρισμάτων των ⁴⁸ καὶ εἰς τὴν πρᾶξιν προκύπτουν ἐκ τῆς διεξαγωγῆς τῆς ἐπιθέσεως, ἥτις μόνη ὡς κίνησις ἐν χώρῳ διὰ τῶν διαφόρων φάσεών της δίδει ἀποτέλεσμα, συναίγεται ὅτι ἀρχὴ εἶναι ἡ ἐπίθεσις, αἱ δὲ ἄλλαι, καὶ πάλιν πλὴν τοῦ αἰφνιδιασμοῦ, εἶναι παράγωγοι καὶ συνιστοῦν τοὺς κανόνας τῆς διεξαγωγῆς ἐπιχειρήσεων ἐν γενικῇ ἐννοίᾳ μὲ σκοπὸν τὴν συντριβὴν τοῦ ἀντιπάλου. Ἰσοδυναμοῦν τότε πρὸς τοὺς ἐμπειρικοὺς κανόνας τῆς ἐπαγωγῆς εἰς τὴν Λογικὴν ὡς προϊόντα παρατηρήσεως καὶ λογικῆς ἐπεξεργασίας. Ἄλλωστε σαφῶς τονίζεται ⁴⁹ ὅτι αἱ ἀρχαὶ αὗται εὐρίσκουν πλήρη ἐφαρμογὴν εἰς τὴν ἐπίθεσιν καὶ περιωρισμένην, κατὰ περίπτωσιν θὰ ἔλεγε κανεῖς, ἐφαρμογὴν εἰς τὴν ἄμυναν, ἐνίοτε δὲ συρρικνοῦνται ἢ σημασία των ἐκ τῆς προβολῆς ἐνίων ἐκ τούτων ⁵⁰. Τὸ ἀδιαμφισβήτητον παραμένει ἡ ἐπίθεσις.

Εἰς τὸν αἰφνιδιασμὸν ὅμως παρατηρεῖται καὶ μία ἰδιοτροπία ὡς πρὸς τὴν διατύπωσιν. Ἀπλῶς ἀναπτύσσεται ὁ σκοπὸς του, ἡ σημασία καὶ ὁ τρόπος ἐκδηλώσεως καὶ παρέχονται ὁδηγίαι ἐπιτευξέως του. Ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν ὁδηγιῶν ἡ μὲν ταχύτης ὡς τρόπος ἐπιθετικῆς ἐνεργείας, ἐνισχυούσης τὴν κίνησιν καὶ προλαμβανούσης τὴν ἐκδήλωσιν τοῦ βάρους διὰ τοῦ ἀριθμοῦ, ἐμπίπτει εἰς τὴν ἐπίθεσιν ⁵¹. Ἐκ τούτου προκύπτει καὶ ἡ ἐννοιολογικὴ σύγχυσις αἰφνιδιασμοῦ καὶ αἰφνιδιαστικῆς ἐνεργείας ⁵², ἡ ὁποία ὡς σκόπιμος καὶ ἀποδοτικὴ ἐνέργεια ἔχει τὴν ρίζαν της εἰς τὴν πάλην κατὰ τὴν πρωτόγονον μορφήν της καὶ δὲν ταυτίζεται πρὸς τὴν ὑψηλὴν ἐννοιαν τοῦ αἰφνιδιασμοῦ, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐπιζητεῖται κυρίως ἐκδήλωσις πνευματικῆς ἐνεργείας ἄλλης ὑφῆς, ἐνῶ ἡ μυστικότης καὶ ἡ ἐξαπάτησις συνδέονται μὲ τὰ μέσα ἀσφαλείας ⁵³, ἀμφοτέραι δὲ αἱ ἐκτεθεῖσαι ὑποδείξεις σχετίζονται ἐμμέσως καὶ συμπλέκονται μὲ τὴν οἰκονομίαν τῶν δυνάμεων, τὴν συγκέντρωσιν, τὸν ἐλιγμόν. Συνεπῶς διὰ τὸν αἰφνιδιασμὸν μένει ἐκ τῶν ὁδηγιῶν ἡ τροποποίησις μέσων καὶ μεθόδων, ἡ ὁποία, ἐκτὸς τοῦ ὅτι δὲν εἶναι ἐφικτὴ

48) Ἐπιχειρήσεις. Σελ. 25 ἐξ.

49) Αὐτόθι Σελ. 155 καὶ 77.

50) Αὐτόθι Σελ. 95. 98.

51) Αὐτόθι Σελ. 93. 95 ἐξ. 98. 143. 156.

52) Α. Σ. Π. Σελ. 259.

53) Ἐπιχειρήσεις. Σελ. 73, 79, 161, 184.

πάντοτε, έκφεύγει από την δραστηριότητα τῶν κατωτέρων κλιμακίων, ἔνεκα δὲ τούτου μὲ βάσιν δράσεως τὰ κλιμάκια ὁ αἰφνιδιασμός χαρακτηρίζεται στρατηγικός καὶ τακτικός καὶ μὲ βάσιν διαιρέσεως τὰ μέσα καὶ τὰς μεθόδους εἰς ἔλιγμοῦ, ὀργανικὸν καὶ τεχνικόν.

Συμβαίνει καὶ κάτι ἄλλο ιδιαίτερον ἐν σχέσει μὲ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἐννοίας τοῦ αἰφνιδιασμοῦ. Ἐνῶ αἱ ἄλλαι καλούμεναι ἀρχαὶ ἐξετάζονται ὡς πρὸς τὸν ἐνεργοῦντα, ὁ αἰφνιδιασμός ἐξετάζεται ὡς πρὸς τὸν ὑφιστάμενον τὴν ἐνέργειαν⁵⁴. Περισσότεραν οὐσίαν ἔχει ἡ διατύπωσις⁵⁵ «Διὰ τὸν ἐχθρὸν εἶναι ὅτι δὲν διεΐδε γεγονότα καὶ συνεπῶς δὲν εἶναι ἔτοιμος πρὸς ἐπιτυχῆ ἀντίδρασιν». Ἐὰν διευρυνθῆ ἡ ἐννοία τῆς λέξεως «διεΐδε» καὶ συμπληρωθῆ ἡ φράσις διὰ τῆς λέξεως «ἐκάστοτε», εὐρισκόμεθα πρὸ μιᾶς πλήρους σχεδὸν διατυπώσεως. Ἄλλὰ τί δὲν «διεΐδε» ὁ ἀντίπαλος, «νηφούσης τῆς ἡγεμονίας», ὅπως λέγει ὁ Πλούταρχος, εἶναι δύσκολον νὰ γίνῃ γνωστόν, ἐκ τούτου δὲ καὶ ὁ κίνδυνος εἰς τὰς ἐκ τοῦ αἰφνιδιασμοῦ ἐπιχειρήσεις καὶ ἡ ὀφειλομένη ἢ ἐκδηλουμένη ἐπιφυλακτικότης καὶ ἡ προτίμησις πρὸς τὰς κλασσικάς, παρὰ τὰς ἀπαιτουμένας θυσίας, μεθόδους διεξαγωγῆς τοῦ πολέμου ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν τῆς ὑπεροχῆς ὡς βάρους συντριβόντος⁵⁶.

Ἐὰν ὑποθέσωμεν—τοῦτο τελείως θεωρητικῶς—ὅτι ἀμφότεροι οἱ ἀντίπαλοι τηροῦν ἀπαρεγκλίτως τὰς ἀρχὰς καὶ τοὺς κανόνες τῆς πολεμικῆς, δὲν μένει ἄλλη λύσις πρὸς συντριβὴν τοῦ ἀντιπάλου παρὰ τὸ βάρος τῆς ὑπεροχῆς. Καὶ ὁμως τοῦτο δὲν ἰσχύει πάντοτε εἰς τὴν πράξιν, διότι παραμερίζεται πολλάκις ἢ μειοῦται ἡ σημασία του διὰ τῆς παρεμβολῆς τῶν ἱκανοτήτων τῆς ἡγεσίας ὡς σκεπτομένου ὀργάνου. Δι' αὐτὸ οἱ πόλεμοι ἀνοίγουν νέους ἐκάστοτε δρόμους διεξαγωγῆς των, ἰδίως διὰ τῆς τροποποιήσεως τῶν μεθόδων, αἱ ὁποῖαι ἐπιτυγχάνονται μὲ τὴν χρησιμοποίησιν τῶν ἐπιστημονικῶν κατακτήσεων, καθ' ὃν χρόνον ἀπὸ τῆς πρώτης ἀρχῆς παραμένουν ἀναλλοίωτοι καὶ ἄθικτοι αἱ ἀρχαὶ καὶ οἱ κανόνες τῆς πολεμικῆς τέχνης. Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως αὐτῆς ὁ πόλεμος εἶναι ἀδηφάγος. Οὐδέποτε ἱκανοποιεῖται μὲ ὅ,τι ἔχει εὐρεθῆ ἢ χρησιμοποιηθῆ, ἀλλὰ διηνεκῶς ζητεῖ τὸ νέον, τὸ νεόκοπον, καὶ τείνει νὰ λαμβάνῃ διαφόρους μορφάς, ἐνῶ εἰς τὸ βάθος παραμένει ὁ Πρωτεύς, ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς προετοιμασίας μέχρι τῆς καταθέσεως τῶν ὄπλων.

Ἐξ ὧσων ἐξετέθησαν προκύπτει, ὅτι εἰς τὴν διεξαγωγὴν τοῦ πολέμου ὑπάρχουν δύο στοιχεῖα, σαφῶς διαχωριζόμενα μεταξύ των νοητικῶς, τόσον ὁμως συμπλεκόμενα εἰς τὴν πράξιν, ὥστε μετὰ μεγάλης δυσκολίας νὰ προσδιορίζεται ἀπὸ

54) Surprise. überraschung. Ὁ τρόπος οὗτος διατυπώσεως εἶναι οἰκεῖος εἰς τὸν δυτικὸν εὐρωπαϊκὸν κόσμον ἀπὸ τὴν λατινικὴν παράδοσιν. Κλασσικὸν παράδειγμα εἶναι αἱ ταυτόσημοι λέξεις «παιδεία» καὶ ἡ ἀποδίδουσα αὐτὴν εἰς τὴν λατινικὴν «humanitas». Μὲ τὸν ὅρον παιδεία πρέπει νὰ νοήσωμεν τὴν ἀγωγὴν, τὴν ὁποῖαν θὰ ἐφαρμόσωμεν εἰς τὸν νέον, διὰ νὰ διαπλάσωμεν ἐξ αὐτοῦ τὸν ἄνθρωπον. Οἱ Λατῖνοι εἶχον παρατηρήσει τοῦτο καὶ διὰ τοῦ Κικέρωνος κατὰ τὴν μετάφρασιν ἔδωσαν τὸ ἀποτέλεσμα ἀντὶ τῆς ἐνεργείας.

55) Α. Σ. Π. Στλ. 368.

56) Δι' αὐτὸ καὶ ὁ Θουκυδίδης προσδιορίζει τὸ εἶδος καὶ ὄχι τὴν ἐνέργειαν εἰς τὴν οὐσίαν τῆς (Γ, 31 ἐξ). Ὁ ἴδιος (Α, 18, 3) λέγει «μετὰ κινδύνων τοὺς ἀγῶνας ποιοῦμενοι».

ποῦ ἀρχίζει ἕκαστον καὶ ποῦ ὀλοκληροῦται ἢ πῶς διαχωρίζεται ἀπὸ τὸ ἄλλο ⁵⁷. Τὸ ἓν εἶναι τὸ ὕλικόν καὶ τὸ ἄλλο τὸ πνευματικόν. Καὶ τὰ δύο συνιστοῦν δυνάμεις. Τὸ πρῶτον ἔχει τὰ φυσικὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ πολέμου, τὰ ὕλικὰ στοιχεῖα τοῦ ἐσχάτου λόγου ὡς βιαίας κινήσεως ἐν χώρῳ ὑπὸ διαφόρους μορφὰς μὲ κυριαρχοῦσαν πάντοτε τὴν ἐπίθεσιν. Αὕτῃ εἶναι ἡ πρώτη ἀρχή, ἐκ τῆς ὁποίας μὲ τὴν μετατροπὴν τῆς γραμμῆς μάχης εἰς συγκεντρωτικὴν μορφήν πολέμου προῆλθον ὡς παράγωγοι καὶ ἀναγκαῖαι προϋποθέσεις ἐπιτυχίας οἱ κανόνες τῆς πολεμικῆς τέχνης, ὅπως εἶναι ἡ οἰκονομία τῶν δυνάμεων, ἡ συγκέντρωσις, ὁ ἐλιγμός, ἡ ἐμμονὴ εἰς τὸν σκοπὸν, ἡ ἀσφάλεια, ἡ ἐνιαία διοίκησις ⁵⁸ καὶ κάθε ἄλλος δευτερογενῆς ἢ ἐκ τῆς τεχνικῆς προκύπτων χωρὶς ἀπομόνωσιν ἑνὸς ἢ μέρους τούτων ⁵⁹. Τὸ δεύτερον στοιχεῖον, τὸ πνευματικόν, ἀποτελεῖ τὴν ἐκάστοτε παρεμβολὴν τοῦ πνεύματος τοῦ ἀνθρώπου, τὸ ὁποῖον μετέτρεψε τὴν γραμμὴν μάχης ἀπὸ τῶν ἀρχαίων χρόνων εἰς συγκεντρωτικὴν μορφήν πολέμου καὶ συνιστᾷ δέσμευσιν, κατὰ τὸ δυνατόν, ἢ μείωσιν ἢ ἀλλοίωσιν τῆς φυσικῆς δυνάμεως, καθ' ὃν τρόπον περίπου γίνεται ἡ ἐφαρμογὴ τῶν ἐπιστημονικῶν κατακτήσεων μὲ τὰς ἐφηρμοσμένας ἐπιστήμας. Τὸ πνευματικόν τοῦτο στοιχεῖον ἐκφράζεται μὲ τὴν ἀρχὴν τοῦ αἰφνιδιασμοῦ. "Ὅπως ζητεῖται ἀπὸ τοὺς ἐκτελεστὰς εἰς τὸ πεδῖον τῆς μάχης νὰ δεῖξουν τὴν ἐκπαίδευσιν, τὸ ὑψηλὸν ἠθικόν, τὰς τεχνικὰς γνώσεις, τὸ θάρρος, τὴν τόλμην, τὴν ἀποφασιστικότητά των, τὴν ἐκτέλεσιν τῶν διατασσομένων μέχρι πλήρους αὐτοθυσίας, τοιοῦτοτρόπως ἀπαιτεῖται ἀπὸ τὴν ἡγεσίαν ὡς σκεπτόμενον ὄργανον, σφυρηλατοῦν τὴν καταστροφὴν τοῦ ἀντιπάλου ἐντὸς τοῦ γραφείου, ἢ συμβολῆ τῆς, συμβολῆ μεγάλη, νὰ ἀνασυνθέσῃ εἰς συγκεντρωτικὴν μορφήν πολέμου τὸ ἐκάστοτε δεδομένον διὰ μίαν ἐνέργειαν ταχεῖαν καὶ παραλυτικὴν τοῦ ἀντιπάλου. Ἡ δευτέρα αὕτῃ ἀρχὴ εἶναι αἷτημα σταθερόν, μόνιμον καὶ ἐπίμονον, ἀπευθυνόμενον πρὸς τὴν ἡγεσίαν, ἵνα αὕτη δεῖξῃ τὴν παρουσίαν τῆς κατὰ τὸ στάδιον τῆς προπαρασκευῆς καὶ διεξαγωγῆς τοῦ πολέμου, παράγγελμα πρὸς μετ' ἐπινοήσεως χρησιμοποίησιν τῶν δεδομένων καὶ πρωτότυπον ἐνέργειαν, πέραν τῶν κατὰ παράδοσιν κανόνων τῆς τακτικῆς καὶ στρατηγικῆς συμπεριφορᾶς ⁶⁰.

Εἶναι πάντοτε ἐφικτὸν τοῦτο ; Ἴσως ὄχι, ἀλλὰ παραμένει ὑψηλῆς στάθμης ἀπαιτήσις νὰ ἀποδείξῃ ὁ ἡγήτωρ ἐν συνδυασμῶ πρὸς τὴν ἄλλην ἀρχήν, τῆς ἐπιθέσεως, ἡ ὁποία καὶ μόνη φέρει εἰς τὸ ἀποτέλεσμα, τὰ τακτικὰ καί, κατὰ περίπτωσιν, τὰ στρατηγικά του προσόντα, τὴν προσωπικότητά του, εἰς μίαν ἐνέρ-

57) Αἱ πηγαὶ τοῦ Πλουτάρχου διὰ πρώτην φορὰν διακρίνουσιν τὰ στοιχεῖα αὐτὰ εἰς τὴν ἐνότητά τοῦ πολέμου.

58) Εἰδικῶς περὶ αὐτῆς εἰς τὴν ἀρχαιότητα ἴδε Δ. Π. Μαντζουράνη «Ἡ παρὰ τὰ Κοῦναξα μάχη κλπ.» Σελ. 10 ἐξ. καὶ 14.

59) Ἐπιχειρήσεις Σελ. 77. 155.

60) Ἡ ἐρμηνεία τῶν στίχων τοῦ Ὀμήρου θ, 492—3 ὑπὸ τοῦ Εὐσταθίου (12ος αἰὼν) εἶναι ἐνδεικτικὴ τῶν ἀντιλήψεων τῆς ἐποχῆς περὶ τοῦ ρόλου τοῦ ἡγήτορος εἰς τὴν διεξαγωγὴν τοῦ πολέμου.

γειαν, ἀπλῆν ἢ σύνθετον, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ταῦτα δὲν καθίστανται δυνατὸν νὰ ἀποχωρισθοῦν παρὰ μόνον θεωρητικῶς, διότι συμπλέκονται εἰς τὸ ὅλον ἀποτέλεσμα. Οὕτω νοούμενος ὁ αἰφνιδιασμὸς ἀποτελεῖ αὐτὴν ταύτην τὴν ὑποκειμενικὴν συνεισφοράν τῆς ἡγεσίας εἰς τὸν ἀγῶνα καὶ τὸ κριτήριον ὄχι μόνον τῆς ἐπαγγελματικῆς ἰκανότητος αὐτῆς, ἀλλὰ τῆς ὑπάρξεως δαιμονίου τοῦ πολέμου, τὸ ὁποῖον ἀνατρέπει τὴν παραδεδομένην εἰκόνα τῆς ἐνεργείας καὶ φέρει πλησιέστερον καὶ ταχύτερον τὸ ἀποτέλεσμα, δὲν θὰ ὑπῆρχε δὲ ἀντίρρησης νὰ θεωρηθῇ «βασιλεὺς τῶν ἀρχῶν» ὡς τιμὴ πρὸς τὸ κινούμενον καὶ δημιουργικὸν πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου.